30 KOMPLETNYCH, GOTOWYCH DO UŻYCIA SCENARIUSZY LEKCJI

30 SCENARIUSZY

Socjologia | Szkoła średnia

Gotowe pomysły, aktywności, pytania i przebieg lekcji — od rozpoczęcia zajęć aż po podsumowanie.

- GRUPY SPOŁECZNE
- KULTURA I TOŻSAMOŚĆ
- NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNE
- PRACA I ZAWÓD
- OBYWATELSTWO I PARTICYPACJA

OTWÓRZ → PRZYGOTUJ → POPROWADŹ LEKCJĘ

01 INFORMACJE O MATERIALE

30 SCENARIUSZY

30 kompletnych, gotowych do użycia scenariuszy lekcji

Materiał został przygotowany jako praktyczne wsparcie dla nauczycieli prowadzących zajęcia z socjologii w szkole średniej.

Scenariusze można wykorzystywać jako podstawę całej lekcji albo dostosowywać do poziomu klasy, czasu zajęć i realizowanego programu.

JAK MOŻESZ KORZYSTAĆ Z MATERIAŁU?

- podczas regularnych lekcji
- podczas powtórek
- na zajęciach wyrównawczych
- jako inspirację do pracy grupowej
- do dyskusji i analizy sytuacji społecznych
- jako uzupełnienie własnych materiałów

© 2026. Wszelkie prawa zastrzeżone.

Materiał przeznaczony jest do użytku zgodnie z warunkami licencji otrzymanej wraz z produktem. Zabronione jest nieautoryzowane odsprzedawanie, publikowanie lub rozpowszechnianie pliku cyfrowego.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE I PRACA Z MATERIAŁEM

03 — Wprowadzenie .....

04 — Jak korzystać ze scenariuszy? .....

05 — Jak zbudowany jest scenariusz? .....

01

MODUŁ 01 — PODSTAWY SPOJRZENIA SOCJOLOGICZNEGO

05 scenariuszy o spojrzeniu socjologicznym, życiu społecznym, socjalizacji, grupach i instytucjach.

02

MODUŁ 02 — KLASYCY SOCJOLOGII

07 scenariuszy poświęconych Durkheimowi, Marksowi i Weberowi.

03

MODUŁ 03 — KULTURA, TOŻSAMOŚĆ I NIERÓWNOŚCI

07 scenariuszy o kulturze, tożsamości, różnorodności, nierównościach i stratyfikacji.

04

MODUŁ 04 — PRACA, KAPITALIZM, WŁADZA I POLITYKA

06 scenariuszy.

05

MODUŁ 05 — OBYWATELSTWO, DEMOKRACJA I SPOŁECZEŃSTWO

05 scenariuszy.

Nie musisz realizować scenariuszy po kolei.
Wybierz temat, którego aktualnie potrzebuje Twoja klasa.

30

LEKCJI GOTOWYCH DO ADAPTACJI

LEKCJA SOCJOLOGII NIE MUSI ZACZYNAĆ SIĘ OD DŁUGIEGO WYKŁADU

Dobra lekcja socjologii nie polega wyłącznie na przekazaniu definicji.

Uczeń powinien mieć okazję zobaczyć zjawisko, zadać pytanie, porównać sytuacje, zastosować pojęcie i uzasadnić własne rozumowanie.

Dlatego każdy scenariusz w tym materiale prowadzi lekcję od konkretnego punktu wyjścia do świadomego podsumowania.

ZACIEKAW

↓

WYJAŚNIJ

↓

ZAANGAŻUJ

↓

PRZEANALIZUJ

↓

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

ZJAWISKO
Obserwacja rzeczywistości

POJĘCIE
Zrozumienie i wyjaśnienie

ZASTOSOWANIE
Połączenie z innymi sytuacjami

ROZUMIENIE
Świadome użycie w życiu społecznym

NIE MUSISZ ROBIĆ WSZYSTKIEGO

Scenariusz jest planem, nie ograniczeniem. Możesz skrócić aktywność, zmienić przykład, rozszerzyć dyskusję albo wykorzystać tylko wybraną część.

Najważniejsze jest jedno: uczeń ma nie tylko zapamiętać pojęcie, ale zacząć **używać go do rozumienia życia społecznego.**

JAK KORZYSTAĆ ZE SCENARIUSZY?

Od wyboru tematu do gotowej lekcji w 4 krokach

01

WYBIERZ TEMAT

Sprawdź, czego aktualnie potrzebuje klasa. Scenariusze nie muszą być realizowane kolejno.

02

SPRAWDŹ PRZYGOTOWANIE

Przeczytaj:

- CZAS
- MATERIAŁY
- PRZED LEKCJĄ

Dzięki temu przed wejściem do klasy wiesz, czego potrzebujesz.

03

POPROWADŹ LEKCJĘ

Realizuj kolejne etapy:

Rozgrzewka → Wyjaśnienie → Aktywność → Dyskusja → Podsumowanie

04

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

Na końcu wykorzystaj krótkie pytania kontrolne albo zadanie końcowe.

MASZ MNIEJ CZASU?

Nie pomijaj celu lekcji i podsumowania.

Skróć przede wszystkim aktywność główną albo liczbę pytań do dyskusji.

01 WYBIERZ TEMAT → 02 SPRAWDŹ PRZYGOTOWANIE → 03 POPROWADŹ LEKCJĘ → 04 SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

JAK ZBUDOWANY JEST SCENARIUSZ?

Każdy scenariusz ma przejrzystą strukturę, która prowadzi przez lekcję krok po kroku.

TEMAT
— czego dotyczy lekcja

CEL LEKCJI
— co uczeń powinien zrozumieć

CZAS
— orientacyjny czas realizacji

MATERIAŁY
— co należy przygotować

ROZGRZEWKA
— krótkie wejście w temat

MINI WYJAŚNIENIE
— najważniejsze treści

MODUŁ 01 | SCENARIUSZ 01

CZYM JEST SOCJOLOGIA?

Od „to tylko moja sprawa" do pytania o społeczeństwo

CEL LEKCJI
Uczeń rozumie, że socjologia bada życie społeczne, relacje, grupy, instytucje i powtarzające się wzory zachowań, a problemy jednostki mogą mieć również wymiar społeczny.

CZAS: 45 min | TRYB: cała klasa + pary | POZIOM: szkoła średnia

POTRZEBNE MATERIAŁY
Tablica, kartki lub zeszyty, przygotowane krótkie sytuacje społeczne.

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Napisz na tablicy: „Dlaczego ludzie zachowują się inaczej w domu, w szkole i wśród przyjaciół?"
Uczniowie zapisują jedną odpowiedź.
Nie poprawiaj jeszcze. Zbierz hipotezy.

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

SOCJOLOGIA
Nauka badająca życie społeczne, relacje między ludźmi, grupy, instytucje oraz procesy zachodzące w społeczeństwie.

PYTANIE INDYWIDUALNE: „Dlaczego on tak zrobił?"
PYTANIE SOCJOLOGICZNE: „Jakie normy, grupy lub warunki społeczne mogły wpłynąć na to zachowanie?"

3 AKTYWNOŚĆ — 15 MIN

Pary otrzymują trzy sytuacje:
- A Uczniowie zaczynają ubierać się podobnie do swojej grupy znajomych.
- B W jednej części miasta dostęp do transportu jest znacznie lepszy niż w innej.
- C Nastolatek inaczej rozmawia z nauczycielem niż z najlepszym przyjacielem.

Polecenie: Ułóż do każdej sytuacji jedno pytanie socjologiczne.

4 PYTANIA DO DYSKUSJI — 10 MIN

- Co zmienia się, kiedy zamiast oceniać człowieka zaczynamy pytać o jego otoczenie społeczne?
- Czy każde zachowanie jednostki można wyjaśnić wyłącznie społeczeństwem? Dlaczego?

5 PODSUMOWANIE — 7 MIN

Uzupełnij:
„Socjologia nie pyta tylko _____. Pyta również _____."

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE
- ☐ wyjaśnić własnymi słowami, czym zajmuje się socjologia
- ☐ stworzyć pytanie socjologiczne
- ☐ odróżnić ocenę jednostki od analizy społecznej

AKTYWNOŚĆ GŁÓWNA
— zastosowanie pojęcia

PYTANIA DO DYSKUSJI
— przejście od odpowiedzi do argumentacji

PODSUMOWANIE
— uporządkowanie lekcji

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE
— szybka kontrola efektu

SYMBOL CZASU

Ikony pomagają szybko rozpoznać, ile czasu przewidziano na każdą część lekcji.

5 MIN | 10 MIN | 15 MIN | 20 MIN

DOBRA PRAKTYKA Czasy są orientacyjne. Jeśli dyskusja prowadzi do wartościowych wniosków, nauczyciel może świadomie zmienić proporcje lekcji.

PODSTAWY SPOJRZENIA SOCJOLOGICZNEGO

Od codziennych sytuacji do pytań o społeczeństwo

Pierwsze scenariusze pomagają uczniom przejść od indywidualnego spojrzenia na codzienność do analizy relacji, norm, grup, instytucji i procesów społecznych.

CODZIENNOŚĆ

PYTANIE

WZORZEC SPOŁECZNY

POJĘCIE

ANALIZA SOCJOLOGICZNA

CZYM JEST SOCJJOLOGIA?

Od „to tylko moja sprawa” do pytania o społeczeństwo

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że socjologia bada życie społeczne, relacje, grupy, instytucje i powtarzające się wzory zachowań, a problemy jednostki mogą mieć również wymiar społeczny.

CZAS: 45 min | **TRYB:** cała klasa + pary | **POZIOM:** szkoła średnia

POTRZEBNE MATERIAŁY

Tablica, kartki lub zeszyty, przygotowane krótkie sytuacje społeczne.

1 ROZGRZEWKA

5 MIN

Napisz na tablicy: „Dlaczego ludzie zachowują się inaczej w domu, w szkole i wśród przyjaciół?”
Uczniowie zapisują jedną odpowiedź.
Nie poprawiaj jeszcze. Zbierz hipotezy.

2 MINI WYJAŚNIENIE

8 MIN

Przedstaw:

SOCJOLOGIA

Nauka badająca życie społeczne, relacje między ludźmi, grupy, instytucje oraz procesy zachodzące w społeczeństwie.

PYTANIE INDYWIDUALNE:
„Dlaczego on tak zrobił?”

PYTANIE SOCJOLOGICZNE:
„Jakie normy, grupy lub warunki społeczne mogły wpłynąć na to zachowanie?”

3 AKTYWNOŚĆ

15 MIN

Pary otrzymują trzy sytuacje:

A. Uczniowie zaczynają ubierać się podobnie do swojej grupy znajomych.
B. W jednej części miasta dostęp do transportu jest znacznie lepszy niż w innej.
C. Nastolatek inaczej rozmawia z nauczycielem niż z najlepszym przyjacielem.

Polecenie: Ułóż do każdej sytuacji jedno pytanie socjologiczne.

4 DYSKUSJA

10 MIN

- Co zmienia się, kiedy zamiast oceniać człowieka zaczynamy pytać o jego otoczenie społeczne?
- Czy każde zachowanie jednostki można wyjaśnić wyłącznie społeczeństwem? Dlaczego?

5 PODSUMOWANIE

7 MIN

Uzupełnij:

„Socjolog nie pyta tylko _____. Pyta również _____.”

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- [ ] wyjaśnić własnymi słowami, czym zajmuje się socjologia
- [ ] stworzyć pytanie socjologiczne
- [ ] odróżnić ocenę jednostki od analizy społecznej

JAK POPROWADZIĆ TĘ LEKCJĘ?

1 NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ?

Uczniowie często utożsamiają socjologię z:

- rozmową o problemach społecznych;
- psychologią;
- własną opinią o zachowaniu ludzi.

Wyjaśnij, że socjologia wymaga spojrzenia na relacje, struktury, normy, grupy, instytucje i powtarzalne wzorce.

2 PYTANIA POMOCNICZE

Kiedy klasa się zatrzyma, zapytaj:

- Kto wpływa na tę osobę?
- Jakie zasady obowiązują w tej sytuacji?
- Czy podobna sytuacja dotyczy wielu ludzi?
- Czy znaczenie ma szkoła, rodzina, grupa, państwo albo rynek pracy?

3 DOBRA ODPOWIEDŹ UCZNIA

Nie musi zawierać akademickiej definicji.

Wystarczy, że pokazuje rozumienie, iż zachowanie człowieka można analizować w związku z jego otoczeniem społecznym.

4 JEŚLI MASZ TYLKO 30 MINUT

5 min	pytanie otwierające
7 min	wyjaśnienie
10 min	jedna sytuacja w parach
5 min	omówienie
3 min	exit ticket

EXIT TICKET

Przed wyjściem każdy uczeń odpowiada:

Podaj jedną sytuację z codzienności, którą można zbadać socjologicznie, i napisz jedno pytanie, jakie zadałby socjolog.

DLACZEGO „NORMALNE” NIE ZAWSZE JEST NATURALNE?

Ćwiczenie spojrzenia socjologicznego na codzienność

CEL LEKCJI

Uczeń potrafi spojrzeć na pozornie oczywiste zachowania i zasady jak na zjawiska społeczne, które można analizować i których źródła można kwestionować.

CZAS: 45 min | **TRYB:** indywidualnie + grupy | **POZIOM:** szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Pokaż cztery sytuacje:

- podnoszenie ręki przed zabraniem głosu
- stanie w kolejce
- określony strój podczas uroczystości
- używanie telefonu w określonych sytuacjach

Zapytaj: **DLACZEGO TAK ROBIMY?**

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

Wyjaśnij, że spojrzenie socjologiczne pozwala kwestionować to, co wydaje się oczywiste, i dostrzec, że wiele nawyków oraz zasad jest społecznie wyuczonych.

TAK PO PROSTU JEST
↓
ZATRZYMAJ SIĘ
↓
DLACZEGO TAK JEST?
↓
KTO TEGO OCZEKUJE?
↓
CZY ZAWSZE TAK BYŁO?

3 AKTYWNOŚĆ GŁÓWNA — 17 MIN

Każda grupa wybiera jedną praktykę codzienną:

- oceny w szkole
- mundur lub dress code
- zasady korzystania z telefonu
- podział obowiązków domowych
- sposób świętowania urodzin

1. Co wydaje się tutaj „normalne”?
2. Kto nauczył nas tej zasady?
3. Czy wszędzie wygląda to tak samo?
4. Czy mogłoby wyglądać inaczej?
5. Co ta praktyka mówi o społeczeństwie?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy fakt, że coś jest powszechne, oznacza, że jest naturalne?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

CODZIENNOŚĆ + PYTANIE „DLACZEGO?” = POCZĄTEK SPOJRZENIA SOCJOLOGICZNEGO

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- [ ] zakwestionować pozornie oczywistą praktykę
- [ ] wskazać jej społeczny charakter
- [ ] zadać pytanie wykraczające poza „bo tak jest”

JAK POMÓC UCZNIOM ZOBACZYĆ TO, CO „OCZYWISTE”?

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ?

Uczniowie mogą odpowiadać:

- „Bo zawsze tak było.”
- „Bo wszyscy tak robią.”
- „Bo to normalne.”

Te odpowiedzi są dobrym punktem wyjścia.
Nauczyciel nie musi od razu mówić, że są błędne.
Warto przekształcić je w pytania socjologiczne.

	UCZEŃ MÓWI	NAUCZYCIEL PYTA
A.	“Wszyscy tak robią.”	Czy naprawdę wszyscy? W jakich grupach mogłoby być inaczej?
B.	“Tak się przyjęło.”	Jak mogło dojść do tego, że ta zasada stała się powszechna?
C.	“To normalne.”	Dla kogo jest to normalne?

5 PYTAŃ, KTÓRE URUCHAMIAJĄ SPOJRZENIE SOCJOLOGICZNE

1. Kto ustala tę zasadę?
2. Kto jej przestrzega?
3. Co dzieje się, gdy ktoś jej nie przestrzega?
4. Czy w innych grupach wygląda to inaczej?
5. Czy ta praktyka zmieniała się w czasie?

WAŻNE

Nie prowadź ucznia do wniosku: **„wszystko jest złe, bo jest społeczne”.**
To, że coś jest społecznie ukształtowane, nie oznacza automatycznie, że jest dobre albo złe. Oznacza, że możemy pytać o jego pochodzenie, funkcję i konsekwencje.

EXIT TICKET

Wybierz jedną rzecz, która przed lekcją wydawała Ci się oczywista.

Napisz jedno pytanie socjologiczne, które możesz teraz o niej zadać.

SKĄD WIEMY, JAK SIĘ ZACHOWYWAĆ?

Socjalizacja w codziennym życiu

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie socjalizację jako proces uczenia się norm, wartości, wzorów zachowania i sposobów funkcjonowania w społeczeństwie.

CZAS: 45 min

TRYB: indywidualnie + pary + klasa

POZIOM: szkoła średnia

POTRZEBNE MATERIAŁY: tablica, kartki, przygotowane przykłady sytuacji.

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

SKĄD WIEDZIAŁEŚ/WIEDZIAŁAŚ, ŻE...

- podczas lekcji zwykle nie rozmawia się tak samo jak podczas przerwy?
- inaczej zachowujemy się wobec małego dziecka, a inaczej wobec dyrektora?
- istnieją sytuacje, w których oczekuje się określonego stroju?

Czy ktoś nauczył Cię każdej z tych zasad bezpośrednio?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

SOCJALIZACJA

Proces, w którym człowiek uczy się norm, wartości, ról i sposobów zachowania potrzebnych do funkcjonowania w społeczeństwie.

OBSERWUJĘ → UCZĘ SIĘ → PRÓBUJĘ → OTRZYMUJĘ REAKCJĘ → PRZYSWAJAM

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

SYTUACJA	CZEGO SIĘ UCZYMY?	OD KOGO / GDZIE?
Pierwszy dzień w szkole	?	?
Rodzinny obiad	?	?
Grupa znajomych	?	?
Media społecznościowe	?	?
Drużyna sportowa	?	?

Uczniowie uzupełniają tabelę w parach.

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy socjalizacja kończy się po dzieciństwie?
- Czy możemy nauczyć się różnych zasad w różnych grupach?
- Co się dzieje, gdy oczekiwania dwóch grup są sprzeczne?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

Socjalizacja sprawia, że uczymy się _____ poprzez _____.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń definiuje socjalizację własnymi słowami
- ☐ rozpoznaje przykłady procesu socjalizacji
- ☐ wskazuje źródła społecznego uczenia się

SOCJALIZACJA – JAK POPROWADZIĆ ANALIZĘ?

1 KLUCZOWE ROZRÓŻNIENIE

Nie sprowadzajmy socjalizacji do:

„Rodzice mówią dziecku, co ma robić."

SOCJALIZACJA BEZPOŚREDNIA

- „Podziękuj."
- „Nie przerywaj."
- „Przyjdź punktualnie."

VS.

SOCJALIZACJA POŚREDNIA

- obserwowanie innych
- naśladowanie grupy
- reakcje otoczenia
- nagrody i sankcje
- media i kultura

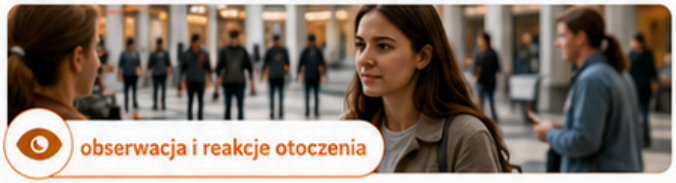

2 GDY UCZNIOWIE PODAJĄ PRZYKŁAD

1. Czego człowiek się tutaj uczy?
2. Kto lub co jest źródłem tego uczenia się?
3. Jak otoczenie pokazuje, że zachowanie jest akceptowane lub nie?
4. Czy w innej grupie zasada mogłaby wyglądać inaczej?

3 TYPOWE UPROSZCZENIE

BŁĄD:
„Socjalizacja to wychowanie dzieci."

KOREKTA:
Wychowanie może być częścią socjalizacji, ale socjalizacja jest szersza i zachodzi również poprzez kontakty z rówieśnikami, szkołą, mediami, pracą i innymi środowiskami społecznymi.

4 MINI WYZWANIE

Podaj przykład czegoś, czego nauczyłeś się społecznie, mimo że nikt nigdy nie powiedział Ci wprost, że masz tak robić.

ZAOBSERWOWAŁEŚ → NAŚLADOWAŁEŚ → UDOWODNIŁEŚ → OTRZYMAŁEŚ REAKCJĘ

5 EXIT TICKET

SOCJALIZACJA = _____ + _____ + _____

Uczeń uzupełnia wzór trzema elementami, które pokazują zrozumienie procesu.

CZY KAŻDY ZBIÓR LUDZI JEST GRUPĄ SPOŁECZNĄ?

Od przypadkowego tłumu do relacji i przynależności

CEL LEKCJI

Uczeń potrafi analizować różne zbiorowości i zauważać znaczenie relacji, wspólnych działań, poczucia przynależności oraz norm grupowych.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy 3–4 osobowe

POTRZEBNE MATERIAŁY: karty sytuacji + tablica

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

A — osoby czekające na autobus

B — klasa szkolna

C — drużyna sportowa

D — tysiące osób oglądających ten sam film

KTÓRE Z NICH SĄ GRUPAMI?

Nie ujawniaj odpowiedzi od razu.

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

- **RELACJE** — Czy ludzie pozostają ze sobą w relacjach?
- **WSPÓLNE DZIAŁANIE / CEL** — Czy coś ich łączy?
- **NORMY** — Czy istnieją oczekiwania dotyczące zachowania?
- **PRZYNALEŻNOŚĆ** — Czy ludzie postrzegają siebie jako część grupy?

3 AKTYWNOŚĆ GŁÓWNA — 17 MIN

KLASYFIKUJ ZBIOROWOŚCI

1. rodzina
2. klasa
3. kolejka w sklepie
4. grupa przyjaciół
5. fani tego samego artysty
6. drużyna piłkarska
7. pracownicy firmy
8. pasażerowie jednego autobusu

→ **WYRAŹNA GRUPA** | **ZALEŻY OD SYTUACJI** | **TYLKO ZBIÓR OSÓB**

Każda decyzja musi mieć uzasadnienie.

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy grupa może istnieć bez bezpośredniego kontaktu?
- Co sprawia, że zaczynamy mówić „my"?
- Czy jedna osoba może należeć jednocześnie do wielu grup?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

GRUPA TO NIE TYLKO LUDZIE W TYM SAMYM MIEJSCU.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ rozpoznaje relacje społeczne
- ☐ analizuje kryteria grupy
- ☐ potrafi uzasadnić klasyfikację

OD „TAK/NIE” DO SOCJOLOGICZNEGO UZASADNIENIA

1 NAJWAŻNIEJSZA ZASADA

Nie oceniaj wyłącznie odpowiedzi. Oceniaj **argument.**

Jeśli dwie grupy zaklasyfikują tę samą sytuację inaczej, może to prowadzić do wartościowej analizy.

Zapytaj: **„Jakie kryterium zastosowaliście?”**

2 PRZYKŁAD — PASAŻEROWIE AUTOBUSU

Można ich analizować jako tymczasowy zbiór osób bez silnych więzi.

Ale warto zapytać:

Co jeśli codziennie te same osoby jadą tym samym autobusem, zaczynają się rozpoznawać, rozmawiać i pomagać sobie?

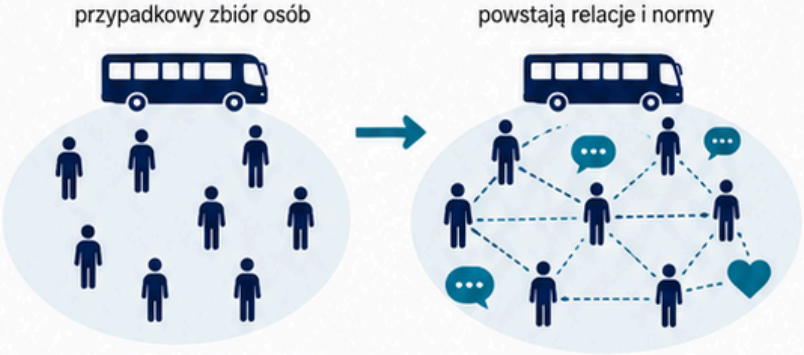

SYTUACJA SIĘ ZMIENIA → RELACJE SIĘ ZMIENIAJĄ → ANALIZA TEŻ MOŻE SIĘ ZMIENIĆ

3 PYTANIA POGŁĘBIAJĄCE

- Co łączy te osoby?
- Czy mają wspólne normy?
- Czy istnieją role?
- Czy pojawia się „my” i „oni”?
- Co się stanie, jeśli ktoś złamie zasady?

4 ROZSZERZENIE DLA MOCNEJ KLASY

Czy społeczność internetowa może być grupą społeczną?

Uczniowie budują argumenty **ZA** i **PRZECIW**.

5 EXIT TICKET

200 osób stoi na peronie.

Polecenie:

Czy to grupa społeczna? Odpowiedz w maksymalnie 3 zdaniach i uzasadnij.

CO ORGANIZUJE ŻYCIE SPOŁECZNE?

Rodzina, edukacja, państwo i inne instytucje

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że życie społeczne jest organizowane nie tylko przez pojedyncze osoby, lecz również przez trwałe normy, role i instytucje.

CZAS: 45 min | **TRYB:** grupy | **POZIOM:** szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Co musiałoby przestać działać, aby zwykły poniedziałek stał się bardzo trudny?

szkoła

transport

banki

rodzina

internet

urzędy

służba zdrowia

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

INSTYTUCJE SPOŁECZNE

Trwałe sposoby organizowania ważnych obszarów życia społecznego, związane z normami, rolami i oczekiwaniami.

RODZINA

- opieka
- wychowanie
- relacje

EDUKACJA

- nauczanie
- oceny
- role

PAŃSTWO

- prawo
- administracja
- bezpieczeństwo

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Każda grupa otrzymuje jedną instytucję i wypełnia mapę analizy.

INSTYTUCJA: _____

Jaką potrzebę społeczną pomaga organizować?	
Jakie role w niej występują?	
Jakie normy regulują zachowanie?	
Co się dzieje, gdy przestaje prawidłowo działać?	

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy instytucje ograniczają ludzi, czy ułatwiają życie społeczne?
- Czy mogą robić jedno i drugie jednocześnie?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

POTRZEBA SPOŁECZNA → NORMY I ROLE → INSTYTUCJA → PRZEWIDYWALNOŚĆ

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ rozpoznaje przykłady instytucji
- ☐ wskazuje ich funkcje
- ☐ łączy instytucje z normami i rolami

INSTYTUCJA TO NIE TYLKO BUDYNEK

Cel pedagogiczny: skorygować jedną z najbardziej prawdopodobnych pomyłek uczniów.

BUDYNEK / ORGANIZACJA

szkoła przy konkretnej ulicy

VS.

INSTYTUCJA SPOŁECZNA

EDUKACJA

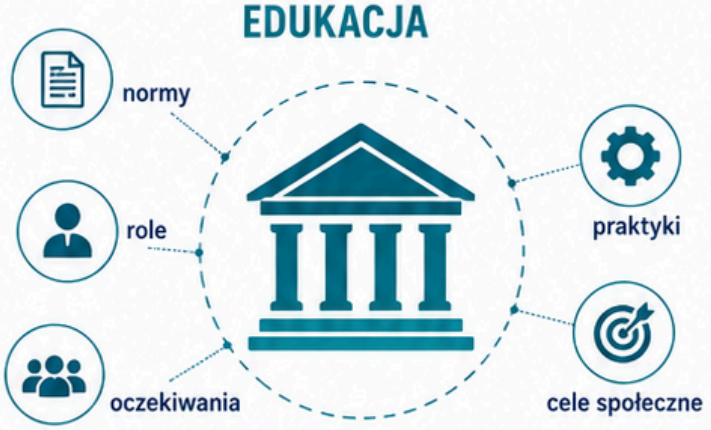

PYTANIE KLUCZOWE

Gdyby zburzono budynek szkoły, czy edukacja jako instytucja społeczna przestałaby istnieć?

To pytanie pomaga uchwycić różnicę między miejscem a instytucją.

SCHEMAT ANALIZY INSTYTUCJI

1. Jaką część życia społecznego organizuje?
2. Jakie role tworzy?
3. Jakich zachowań oczekuje?
4. Jakie normy są z nią związane?
5. Jak wpływa na jednostkę?

PRZYKŁAD — EDUKACJA

ROLE: nauczyciel, uczeń, dyrektor

NORMY: punktualność, ocenianie, zasady zachowania

FUNKCJE: przekazywanie wiedzy, przygotowanie do uczestnictwa w życiu społecznym

PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Czy instytucje społeczne mogą się zmieniać?

Poproś o konkretny przykład.

EXIT TICKET

Wybierz jedną instytucję społeczną i pokaż: funkcję + rolę + normę.

KLASYCY SOCJOLOGII

Durkheim • Marks • Weber

Trzech klasyków.
Trzy sposoby zadawania pytań.
Jedno społeczeństwo oglądane z różnych perspektyw.

ÉMILE DURKHEIM

Co utrzymuje społeczeństwo razem?

FAKTY SPOŁECZNE • WIĘŹ • INTEGRACJA

KAROL MARKS

Kto posiada zasoby i kto kontroluje pracę?

KLASY • NIERÓWNOŚĆ • KONFLIKT

MAX WEBER

Jak ludzie nadają sens działaniu i jak organizowana jest nowoczesność?

DZIAŁANIE • WŁADZA • RACJONALIZACJA

NIE UCZ SIĘ TYLKO NAZWISK. NAUCZ SIĘ PATRZEĆ ICH OCZAMI.

CZY SPOŁECZEŃSTWO WPŁYWA NA NAS Z ZEWNĄTRZ?

Émile Durkheim i fakty społeczne

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie podstawową ideę faktów społecznych i potrafi rozpoznać sposoby, w jakie normy oraz reguły społeczne wpływają na zachowanie jednostki.

CZAS: 45 min

TRYB: pary + cała klasa

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Co się stanie, jeśli jutro przyjdziesz do szkoły trzy godziny później i powiesz: «Dla mnie lekcja zaczyna się teraz»?

Zbierz odpowiedzi uczniów.

2 MINI WYJAŚNIENIE — 10 MIN

O Émile'u Durkheimie

Francuski socjolog, który uważał, że społeczeństwo wywiera realny wpływ na jednostkę poprzez fakty społeczne.

FAKTY SPOŁECZNE

Sposoby działania, myślenia i odczuwania, które istnieją społecznie i wywierają wpływ na jednostkę.

3 AKTYWNOŚĆ — 15 MIN

- oczekiwanie w kolejce
- obowiązek szkolny
- język, którym się posługujemy
- zasady ruchu drogowego
- sposób ubierania się na pogrzeb
- indywidualny wybór smaku lodów

Czy widzimy tutaj siłę społeczną wykraczającą poza pojedynczą osobę?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy fakt społeczny oznacza, że człowiek nie ma żadnej wolności?
- Jak społeczeństwo pokazuje nam, że przekroczyliśmy normę?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

NORMA → OCZEKIWANIE → ZACHOWANIE → REAKCJA SPOŁECZNA

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń rozpoznaje fakt społeczny
- ☐ dostrzega wpływ norm na jednostkę
- ☐ potrafi podać przykład z codzienności

DURKHEIM — OD DEFINICJI DO OBSERWACJI

1 NIE ZACZYNAJ OD PAMIĘCIOWEJ DEFINICJI

Najpierw pokaż doświadczenie: „Co się stanie, jeśli złamię zasadę?"
Dopiero potem poprowadź klasę do pytania: „Skąd ta zasada pochodzi?"

2 3 CECHY, KTÓRYCH SZUKAMY

ZEWNĘTRZNOŚĆ
Reguła nie została wymyślona przeze mnie.

POWSZECHNOŚĆ / SPOŁECZNY CHARAKTER
Nie dotyczy wyłącznie jednej osoby.

PRZYMUS / NACISK
Jej naruszenie może wywołać reakcję lub sankcję.

3 PRZYKŁAD ANALIZY — STANIE W KOLEJCE

Czy sam wymyśliłem tę zasadę?	.....	Nie.
Czy inni ją znają?	.....	Tak.
Co może się stać, jeśli ją złamię?	.....	Inni mogą zaprotestować.

WIDZIMY SPOŁECZNY NACISK

4 UWAŻAJ NA UPROSZCZENIE

Nie ucz: **„Fakt społeczny = wszystko, co robi wiele osób."**

Sama powtarzalność nie wystarcza. Uczeń powinien dostrzec regułę, oczekiwanie albo wzorzec społeczny, który wykracza poza pojedynczą decyzję jednostki.

5 PYTANIE DLA MOCNEJ KLASY

Czy normy istnieją tylko wtedy, kiedy ktoś je zapisze?

6 EXIT TICKET

Podaj jeden fakt społeczny ze swojego otoczenia i pokaż, w jaki sposób wpływa na zachowanie ludzi.

Obserwujmy świat społeczny | Szukajmy reguł, nie przypadków | Myślmy o społecznym wpływie | Oceniajmy skutki złamania reguły | Wnioskujmy na podstawie dowodów

CO SPRAWIA, ŻE SPOŁECZEŃSTWO TRZYMA SIĘ RAZEM?

Émile Durkheim — więź społeczna, normy i integracja

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że społeczeństwo nie jest tylko zbiorem jednostek, lecz opiera się na więziach, normach, wspólnych wartościach i mechanizmach integracji.

CZAS: 45 min | **TRYB:** grupy + dyskusja | **POZIOM:** szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Pytanie na tablicy:

„Co sprawia, że klasa szkolna nie jest tylko przypadkowym zbiorem osób?"

Uczniowie zapisują 3 elementy.

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

JEDNOSTKI
↓
RELACJE + NORMY + WSPÓLNE ZASADY
↓
WIĘŹ SPOŁECZNA
↓
INTEGRACJA

INTEGRACJA SPOŁECZNA

Stopień, w jakim jednostki są powiązane z grupą i uczestniczą we wspólnym życiu społecznym.

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

ANALIZA — UZUPEŁNIJ

- Co łączy ludzi? _____
- Jakie zasady obowiązują? _____
- Jak grupa pokazuje, że ktoś do niej należy? _____
- Co może osłabiać więź? _____

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy silna więź zawsze jest dobra?
- Czy można należeć do grupy i jednocześnie czuć się wykluczonym?
- Co dzieje się ze społeczeństwem, gdy wspólne normy stają się słabe lub niejasne?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

SPOŁECZEŃSTWO TRWA NIE TYLKO DLATEGO, ŻE LUDZIE SĄ OBOK SIEBIE, ALE DLATEGO, ŻE ŁĄCZĄ ICH RELACJE, NORMY I WSPÓLNE ZNACZENIA.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń wyjaśnia pojęcie integracji
- ☐ rozpoznaje elementy więzi społecznej
- ☐ wskazuje czynniki wzmacniające i osłabiające grupę

7

LUDZIE → RELACJE → NORMY → WARTOŚCI → SOLIDARNOŚĆ → INTEGRACJA

JAK ROZMAWIAĆ O WIĘZI SPOŁECZNEJ?

1 NIE SPROWADZAJ WIĘZI DO „LUBIENIA SIĘ”

WIĘŹ SPOŁECZNA ≠ WSZYSCY SIĘ LUBIĄ

Więź może opierać się także na:

- wspólnych normach
- rolach
- obowiązkach
- tożsamości grupowej
- wspólnym celu

2 PYTANIA POGŁĘBIAJĄCE

- Co sprawia, że ktoś czuje: „jestem częścią tej grupy”?
- Jak grupa reaguje na osobę, która łamie jej zasady?
- Czy wspólne problemy mogą wzmacniać więź?
- Czy silna kontrola grupy może ograniczać jednostkę?

3 PRZYKŁAD

KLASA SZKOLNA

Więź może wynikać z:

- wspólnych doświadczeń
- codziennych interakcji
- wspólnych zasad
- symboli klasy
- wspólnych sukcesów i konfliktów

WSPÓLNE DOŚWIADCZENIA | CODZIENNE INTERAKCJE | WSPÓLNE ZASADY | SYMBOLE KLASY | SUKCESY I KONFLIKTY

4 UWAŻAJ NA UPROSZCZENIE

Nie pozwól uczniom dojść do wniosku:

> *„Im silniejsza integracja, tym zawsze lepiej.”*

Pytanie powinno brzmieć:

> *„Jakie są korzyści i koszty bardzo silnej integracji?”*

5 EXIT TICKET

Podaj jeden czynnik wzmacniający więź społeczną i jeden, który może ją osłabić.

CZYNNIK WZMACNIAJĄCY	CZYNNIK OSŁABIAJĄCY

KTO MA ZASOBY, A KTO MUSI PRACOWAĆ?

Karol Marks — klasy społeczne i nierówność

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że Marks analizował społeczeństwo poprzez relacje ekonomiczne, własność, pracę oraz konflikt między grupami o różnych interesach.

CZAS: 45 min | **TRYB:** grupy | **POZIOM:** szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

- Osoba A posiada fabrykę,
- Osoba B pracuje w fabryce za wynagrodzenie.

Czy ich interesy zawsze będą takie same?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 10 MIN

WŁAŚCICIEL	PRACOWNIK
	
• posiada środki produkcji • organizuje produkcję • uzyskuje zysk	• sprzedaje swoją pracę • otrzymuje wynagrodzenie • zależy od warunków zatrudnienia

VS

MARKS PYTAŁ: KTO KONTROLUJE ZASOBY I KTO KORZYSTA Z EFEKTÓW PRACY?

3 AKTYWNOŚĆ — 15 MIN

Firma osiąga rekordowy zysk. Zarząd proponuje:

- zwiększenie produkcji
- brak podwyżek
- ograniczenie przerw
- premię dla kierownictwa

Jak sytuację widzi właściciel? _____

Jak widzi ją pracownik? _____

Gdzie pojawia się konflikt interesów? _____

4 DYSKUSJA — 10 MIN

Czy konflikt społeczny zawsze oznacza przemoc?

Czy grupy o różnych interesach mogą współpracować?

Czy nierówność ekonomiczna wpływa tylko na pieniądze?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

WŁASNOŚĆ → INTERESY → NIERÓWNOŚĆ → MOŻLIWY KONFLIKT

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń rozpoznaje różnicę interesów
- ☐ łączy własność z pozycją społeczną
- ☐ wyjaśnia podstawową logikę konfliktu klasowego

MARKS — JAK UNIKNĄĆ ZBYT PROSTEGO SCHEMATU?

1 NIE UCZ:

"Bogaci kontra biedni."

To zbyt mało.

Lepszy punkt wyjścia:

"Jak pozycja w systemie ekonomicznym wpływa na interesy ludzi?"

2 4 PYTANIA MARKSOWSKIE

1. Kto posiada zasoby?
2. Kto wykonuje pracę?
3. Kto podejmuje decyzje?
4. Kto otrzymuje największą część korzyści?

3 PRZYKŁAD

RESTAURACJA

właściciel → menedżer → kelner → kucharz

Czy wszystkie osoby mają tę samą możliwość wpływania na warunki pracy?

4 WAŻNE ROZRÓŻNIENIE

NIERÓWNOŚĆ
różnica w dostępie do zasobów, pozycji lub możliwości

VS

KONFLIKT
sytuacja, gdy interesy grup wchodzą ze sobą w napięcie

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

"Czy ludzie zawsze są świadomi własnych interesów klasowych?"

6 EXIT TICKET

Napisz jedno zdanie wyjaśniające, dlaczego według Marksa własność ma znaczenie społeczne.

_____

_____

KIEDY PRACA PRZESTAJE BYĆ „MOJA”?

Alienacja i doświadczenie pracy

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie ideę alienacji jako sytuację, w której człowiek może tracić poczucie kontroli, sensu lub związku z własną pracą.

CZAS: 45 min

TRYB: indywidualnie + grupy

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

- Co sprawia, że praca daje poczucie sensu?
- Co może ten sens odebrać?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

PRACA

+	−
• sens • rozwój • sprawczość • przynależność	• braku kontroli • rutyny • odłączenia od efektu • poczucia bezsilności

ALIENACJA

Doświadczenie oddzielenia człowieka od pracy, jej efektów, procesu albo własnego poczucia sprawczości.

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

A — RZEMIEŚLNIK

- sam projektuje produkt
- decyduje o sposobie pracy
- widzi efekt końcowy

VS

B — PRACOWNIK LINII

- wykonuje jeden powtarzalny ruch
- nie decyduje o produkcie
- nie widzi całego procesu

W której sytuacji ryzyko alienacji może być większe i dlaczego?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy każda powtarzalna praca prowadzi do alienacji?
- Czy praca dobrze płatna może nadal być alienująca?
- Czy współczesna praca cyfrowa eliminuje ten problem?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

ALIENACJA NIE OZNACZA PO PROSTU „NIE LUBIĘ SWOJEJ PRACY”.

6 SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń rozpoznaje brak kontroli nad procesem
- ☐ rozumie odłączenie od efektu pracy
- ☐ odróżnia alienację od zwykłego niezadowolenia

ALIENACJA — JAK O NIEJ MÓWIĆ KONKRETNIE?

1 NIE ZACZYNAJ OD ABSTRAKCJI

- → Czy masz wpływ na to, co robisz?
- → Czy widzisz sens swojego działania?
- → Czy widzisz efekt?

2 4 OBSZARY ANALIZY

KONTROLA
Czy pracownik decyduje, jak wykonuje pracę?

EFEKT
Czy widzi produkt swojej pracy jako „swój”?

PROCES
Czy rozumie cały proces?

RELACJA Z SOBĄ
Czy praca pozwala rozwijać możliwości?

3 TYPOWY BŁĄD

„Alienacja = smutek w pracy.”

Alienacja dotyczy relacji człowieka z pracą i warunkami jej wykonywania. Może występować nawet wtedy, gdy osoba nie opisuje siebie jako „smutnej”.

4 ROZSZERZENIE

Czy algorytm zarządzający pracą może zwiększać poczucie alienacji?

kurier

kierowca aplikacji

pracownik magazynu

5 EXIT TICKET

Wskaż jeden element pracy, który może zwiększać poczucie sprawczości, i jeden, który może je ograniczać.

ZWIĘKSZA	OGRANICZA

DLACZEGO LUDZIE ROBIĄ TO, CO ROBIĄ?

Max Weber i sens działania społecznego

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że Weber zwracał uwagę na znaczenia i motywacje, jakie ludzie przypisują własnym działaniom.

CZAS: 45 min

TRYB: pary + dyskusja

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Dwie osoby dają pieniądze na ten sam cel.

Osoba A:
„Chcę pomóc."

Osoba B:
„Chcę, żeby inni zobaczyli, że pomagam."

Czy wykonują to samo działanie?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

DZIAŁANIE SPOŁECZNE

Działanie, któremu jednostka nadaje znaczenie i które jest zorientowane na innych ludzi.

ZACHOWANIE + SENS + ODNIESIENIE DO INNYCH = DZIAŁANIE SPOŁECZNE

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Uczeń podnosi rękę.

Możliwe motywacje:

- chce odpowiedzieć
- chce zwrócić uwagę
- chce pomóc grupie
- chce zdobyć ocenę

Jak zmienia się interpretacja działania, gdy zmienia się motyw?

Potem uczniowie tworzą własne przykłady.

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy możemy być pewni motywów drugiego człowieka?
- Czy to samo zachowanie może mieć zupełnie różne znaczenia?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

WEBER: NIE PYTAJ TYLKO „CO ZROBIŁ?", ALE TAKŻE „JAKI SENS TO MIAŁO DLA NIEGO?"

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń rozpoznaje znaczenie motywacji
- ☐ odróżnia obserwowane zachowanie od sensu działania
- ☐ tworzy przykład działania społecznego

7

ZACHOWANIE → PYTANIE O SENS → MOTYWACJE → INTERPRETACJA → DZIAŁANIE SPOŁECZNE

WEBER — NIE ZGADUJ MOTYWÓW

1 WAŻNA ZASADA

Uczniowie mogą szybko zacząć mówić:

„On zrobił to, bo…”

Zatrzymaj ich.

Skąd to wiemy?

Socjologiczna interpretacja nie oznacza dowolnego zgadywania.

2 CO MOŻEMY ANALIZOWAĆ?

- wypowiedzi osoby
- kontekst
- reakcje innych
- powtarzalność zachowania
- znaczenia kulturowe

3 ĆWICZENIE

Uczeń przestaje odzywać się podczas pracy grupowej.

Możliwe interpretacje:

- nie zna odpowiedzi
- nie zgadza się z grupą
- boi się oceny
- nie interesuje go zadanie
- uważa, że inni go ignorują

Jakich dodatkowych informacji potrzebujesz, zanim wyciągniesz wniosek?

4 KLUCZOWE ROZRÓŻNIENIE

OBSERVACJA	VS	INTERPRETACJA
„Uczeń milczy.”		*„Uczeń nie jest zainteresowany.”*

Pokaż, że drugi element wymaga dowodu.

5 EXIT TICKET

Podaj jedno zachowanie i dwa różne możliwe znaczenia, jakie może mieć.

ZACHOWANIE	MOŻLIWE ZNACZENIE 1	MOŻLIWE ZNACZENIE 2

DLACZEGO NOWOCZESNE INSTYTUCJE KOCHAJĄ PROCEDURY?

Max Weber — biurokracja i racjonalizacja

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że biurokracja jest sposobem organizacji opartym na regułach, hierarchii, specjalizacji i procedurach.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Dlaczego szkoła ma plan lekcji, regulamin, dokumenty, stanowiska i procedury?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 10 MIN

HIERARCHIA

kto komu podlega

SPECJALIZACJA

każdy ma określone zadania

REGUŁY

decyzje powinny opierać się na procedurach

DOKUMENTACJA

działania są zapisywane i kontrolowane

3 AKTYWNOŚĆ — 15 MIN

Szkoła bez procedur

- każdy nauczyciel ustala własny czas lekcji
- nie ma jasnych obowiązków
- oceny nie są dokumentowane
- decyzje zależą wyłącznie od sympatii

? Co mogłoby pójść źle?

? Jakie problemy może z kolei stworzyć zbyt dużo procedur?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

ZA MAŁO REGUŁ → CHAOS VS. **ZA DUŻO REGUŁ → SZTYWNOŚĆ**

? Gdzie jest równowaga? _____

7 PODSUMOWANIE — 5 MIN

BIUROKRACJA MOŻE ZWIĘKSZAĆ PRZEWIDYWALNOŚĆ, ALE MOŻE TEŻ TWORZYĆ SZTYWNOŚĆ I DYSTANS.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ rozpoznaje cechy biurokracji
- ☐ wskazuje jej zalety
- ☐ dostrzega możliwe ograniczenia

BIUROKRACJA — NIE TYLKO „DUŻO PAPIERÓW”

1 TYPOWE SKOJARZENIE UCZNIÓW

FORMULARZE + KOLEJKI + PROBLEMY

To jest niewystarczające.

2 POKAŻ

BIUROKRACJA JAKO MODEL ORGANIZACJI

- hierarchia
- podział kompetencji
- formalizacja
- procedury
- bezosobowe reguły

3 PYTANIA DO ANALIZY

- Czy reguła działa tak samo wobec wszystkich?
- Czy wiadomo, kto podejmuje decyzję?
- Czy każdy ma jasno określone zadanie?
- Czy decyzję można odtworzyć na podstawie dokumentów?

4 PRZYKŁAD

REKRUTACJA DO SZKOŁY

Bez reguł:

„Przyjmujemy tych, których lubimy.”

Z procedurami:

- kryteria
- terminy
- dokumentacja
- lista wyników

Który system jest bardziej przewidywalny?

Czy bardziej przewidywalny zawsze oznacza bardziej ludzki?

5 PYTANIE DLA MOCNEJ KLASY

„Czy algorytmy mogą być współczesną formą racjonalizacji?”

6 EXIT TICKET

Biurokracja pomaga organizować duże instytucje, ponieważ _____,

ale może tworzyć problem, gdy _____.

DLACZEGO LUDZIE UZNAJĄ CZYJĄŚ WŁADZĘ?

Max Weber — trzy typy legitymizacji władzy

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że władza może być uznawana jako prawomocna z różnych powodów i potrafi rozróżnić władzę tradycyjną, charyzmatyczną oraz legalno-racjonalną.

CZAS: 45 min | **TRYB:** grupy + dyskusja | **POZIOM:** szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Dlaczego wykonujemy polecenia niektórych osób?

- *bo mają stanowisko*
- *bo im ufamy*
- *bo „zawsze tak było”*
- *bo mają wyjątkowy autorytet*
- *bo istnieją przepisy*

2 MINI WYJAŚNIENIE — 10 MIN

WŁADZA TRADYCYJNA

Tak było od dawna.

Opiera się na zwyczaju i utrwalonej tradycji.

WŁADZA CHARYZMATYCZNA

Wierzymy w wyjątkowe cechy tej osoby.

Opiera się na osobistym autorytecie lidera.

WŁADZA LEGALNO-RACJONALNA

Ta osoba ma prawo podejmować decyzję, bo pełni określoną funkcję.

Opiera się na formalnych regułach i stanowiskach.

3 AKTYWNOŚĆ — 15 MIN

Każda grupa otrzymuje jedną sytuację. Określ dominujący typ legitymizacji i uzasadnij.

SYTUACJA	TYP LEGITYMIZACJI (zaznacz)			UZASADNIENIE
dyrektor szkoły wydaje decyzję zgodnie z regulaminem	☐ tradycyjna	☐ charyzmatyczna	☐ legalno-racjonalna	
lider ruchu społecznego zdobywa ogromne zaufanie zwolenników	☐ tradycyjna	☐ charyzmatyczna	☐ legalno-racjonalna	
monarcha dziedziczy władzę zgodnie z wielowiekowym zwyczajem	☐ tradycyjna	☐ charyzmatyczna	☐ legalno-racjonalna	
sędzia wydaje wyrok zgodnie z prawem	☐ tradycyjna	☐ charyzmatyczna	☐ legalno-racjonalna	

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy jedna osoba może łączyć kilka źródeł autorytetu?
- Czy legalna władza zawsze jest uważana za sprawiedliwą?
- Co się dzieje, gdy ludzie przestają uznawać władzę za prawomocną?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

WŁADZA ≠ TYLKO MOŻLIWOŚĆ WYDAWANIA ROZKAZÓW

WEBER PYTA RÓWNIEŻ: DLACZEGO LUDZIE UZNAJĄ PRAWO DO RZĄDZENIA?

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ rozpoznaje trzy typy władzy
- ☐ potrafi uzasadnić klasyfikację
- ☐ rozumie pojęcie legitymizacji

WŁADZA I LEGITYMIZACJA – NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ?

1 NAJWAŻNIEJSZE ROZRÓŻNIENIE

Nie redukuj tematu do pytania:

„Kto jest silniejszy?"

VS.

Pytanie weberowskie:

„Dlaczego inni uznają, że ta osoba ma prawo wydawać polecenia?"

2 SCHEMAT ANALIZY

1. Kto ma władzę?
2. Na jakiej podstawie?
3. Dlaczego inni ją uznają?
4. Co mogłoby osłabić tę legitymizację?

3 UWAŻAJ NA BŁĄD

CHARYZMATYCZNA ≠ POPULARNA

Nie każda popularna osoba posiada władzę charyzmatyczną w sensie socjologicznym.

4 PRZYKŁAD PORÓWNAWCZY

legalno-racjonalny – bo pełni formalną funkcję.

charyzmatyczny – jeśli uczniowie i nauczyciele szczególnie ufają jego osobistemu autorytetowi.

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Co się dzieje, gdy urząd pozostaje, ale autorytet konkretnej osoby znika?

6 EXIT TICKET

Podaj po jednym przykładzie władzy tradycyjnej, charyzmatycznej i legalno-racjonalnej.

TRADYCYJNA	CHARYZMATYCZNA	LEGALNO-RACJONALNA

PRAKTYCZNA WSKAZÓWKA

Zachęcaj uczniów do uzasadniania odpowiedzi przykładami i odwoływania się do sytuacji z życia szkoły, mediów lub historii. Pytaj zawsze: „Dlaczego inni uznają?" – to klucz do zrozumienia legitymizacji.

MODUŁ 03

KULTURA, TOŻSAMOŚĆ I NIERÓWNOŚCI

Jak społeczeństwo wpływa na to, kim jesteśmy, co uznajemy za normalne i jakie mamy możliwości

Kultura nie jest tylko sztuką. Tożsamość nie powstaje w próżni. Nierówności nie dotyczą wyłącznie pieniędzy.

W tym module uczniowie analizują, jak normy, symbole, grupy, pozycje społeczne i zasoby wpływają na codzienne życie.

KULTURA

- NORMY I WARTOŚCI

TOŻSAMOŚĆ

- KIM JESTEM?
- DO KOGO NALEŻĘ?

NIERÓWNOŚCI

- RÓŻNY DOSTĘP DO ZASOBÓW I MOŻLIWOŚCI

OD RÓŻNIC DO STRUKTURY SPOŁECZNEJ

KULTURA TO WIĘCEJ NIŻ MUZYKA I SZTUKA

Normy, wartości, symbole i codzienne praktyki

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie kulturę jako system znaczeń, norm, wartości, symboli i praktyk społecznych, a nie wyłącznie jako działalność artystyczną.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Co kojarzy Ci się ze słowem kultura?

- język
- gesty
- jedzenie
- święta
- ubiór
- zasady zachowania
- symbole
- wartości

Czy to również kultura?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

KULTURA — Zespół znaczeń, wartości, norm, symboli, wiedzy i praktyk przekazywanych społecznie.

- **NORMY** — jak należy się zachowywać
- **WARTOŚCI** — co uznajemy za ważne
- **SYMBOLE** — co coś dla nas oznacza
- **JĘZYK** — jak komunikujemy znaczenia
- **PRAKTYKI** — co robimy na co dzień

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

	URODZINY	PIERWSZY DZIEŃ SZKOŁY	MECZ SPORTOWY	RODZINNY OBIAD
				
Jakie normy widzimy?				
Jakie symbole?				
Jakie wartości?				
Jakie zachowania wydają się „oczywiste"?				

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy kultura jest stała?
- Czy jedna osoba może uczestniczyć w wielu kulturach jednocześnie?
- Czy różnice kulturowe zawsze są widoczne?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

KULTURA TO NIE TYLKO TO, CO OGLĄDAMY. TO RÓWNIEŻ SPOSÓB, W JAKI UCZYMY SIĘ ROZUMIEĆ ŚWIAT.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń podaje elementy kultury
- ☐ odróżnia kulturę od samej sztuki
- ☐ analizuje codzienną praktykę kulturową

JAK POKAZAĆ KULTURĘ W CODZIENNOŚCI?

1 TYPOWE UPROSZCZENIE

Kultura = teatr, literatura, muzyka.

Nie neguj tych przykładów. Rozszerz.

A dlaczego wiemy, kiedy wypada klaskać w teatrze?

To przesunięcie od produktu kultury do normy kulturowej.

2 METODA 4 PYTAŃ

- Co ludzie robią?
- Jakie znaczenie temu nadają?
- Jakiej zasady przestrzegają?
- Skąd wiedzą, że właśnie tak należy się zachować?

3 PRZYKŁAD: PODANIE RĘKI

- Co ten gest oznacza?
- Kiedy jest odpowiedni?
- Czy wszędzie oznacza to samo?

4 WAŻNE

Nie przedstawiaj kultury jako „dziwnych zwyczajów innych ludzi”.

Każdy człowiek funkcjonuje w kulturze, a własne praktyki często wydają się „naturalne” właśnie dlatego, że są dobrze przyswojone.

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Co w Twojej codzienności mogłoby wydać się niezwykłe osobie wychowanej w innym środowisku kulturowym?

6 EXIT TICKET

Wybierz jeden codzienny gest lub zwyczaj i pokaż jego znaczenie kulturowe.

SKĄD WIEMY, CO „WYPADA”?

Normy społeczne, wartości i sankcje

CEL LEKCJI

Uczeń potrafi odróżnić wartości od norm społecznych oraz rozumie, że przestrzeganie i łamanie norm może prowadzić do różnych reakcji społecznych.

CZAS: 45 min

TRYB: pary + grupy

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

SYTUACJA: Ktoś głośno rozmawia przez telefon podczas uroczystej ceremonii.

- *Czy złamał prawo?*
- *Czy złamał normę?*

2 MINI WYJAŚNIENIE — 10 MIN

WARTOŚĆ — Co uznajemy za ważne. *Ex.:* szacunek.

↓

NORMA — Jak powinniśmy się zachować. Ex.: nie przeszkadzamy podczas uroczystości.

↓

SANKCJA — Reakcja na przestrzeganie lub łamanie normy. Ex.: aprobata, krytyka, wykluczenie, kara formalna.

3 AKTYWNOŚĆ — 15 MIN

WARTOŚĆ	MOŻLIWA NORMA	MOŻLIWA SANKCJA
uczciwość		
punktualność		
szacunek		
bezpieczeństwo		

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy normy zawsze wynikają z wartości?
- Czy norma może się zmienić, mimo że wartość pozostaje ważna?
- Czy sankcja musi być formalną karą?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

WARTOŚCI MÓWIĄ, CO JEST WAŻNE.

NORMY MÓWIĄ, JAK SIĘ ZACHOWYWAĆ.

SANKCJE POKAZUJĄ, ŻE OTOCZENIE REAGUJE.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ rozróżnia normę i wartość
- ☐ rozpoznaje sankcje formalne i nieformalne
- ☐ tworzy spójny przykład

NORMA, WARTOŚĆ CZY PRAWO?

1 NAJCZĘSTSZY PROBLEM

Uczniowie często używają tych pojęć zamiennie.

WARTOŚĆ

Uczciwość jest ważna.

VS

NORMA

Nie oszukuj.

VS

PRAWO

Formalnie ustanowiona reguła, której naruszenie może uruchamiać sankcję państwową.

3 ĆWICZENIE SZYBKIEJ KLASYFIKACJI

1. Nie spóźniaj się na spotkanie. → NORMA
2. Sprawiedliwość. → WARTOŚĆ
3. Zakaz kradzieży. → NORMA + PRAWO
4. Podziękuj za pomoc. → NORMA

4 SANKCJE

FORMALNE

mandat,
uwaga,
kara regulaminowa

NIEFORMALNE

dezaprobata,
śmiech,
pochwała,
ignorowanie,
wykluczenie

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Czy brak reakcji również może wpływać na normę?

6 MINI SCENARIUSZ

Ktoś regularnie łamie drobną normę grupową. Nikt już nie reaguje.

➡ **Co może się stać z normą?**

7 EXIT TICKET

Podaj: jedną wartość → jedną normę z nią związaną → jedną możliwą sankcję.

WARTOŚĆ _____ _____

➡

NORMA _____ _____

➡

SANKCJA _____ _____

KIM JESTEM – I SKĄD TO WIEM?

Tożsamość, role i przynależność społeczna

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że tożsamość powstaje w relacji między indywidualnym doświadczeniem a przynależnością do grup, rolami społecznymi i reakcjami innych ludzi.

CZAS: 45 min

TRYB: indywidualnie + grupy

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Napisz pięć odpowiedzi na pytanie:

KIM JESTEM?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Nie proś o publiczne odczytywanie odpowiedzi osobistych.

Które odpowiedzi odnoszą się do grup, relacji albo ról?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

Mapa tożsamości — zobacz, co ją kształtuje.

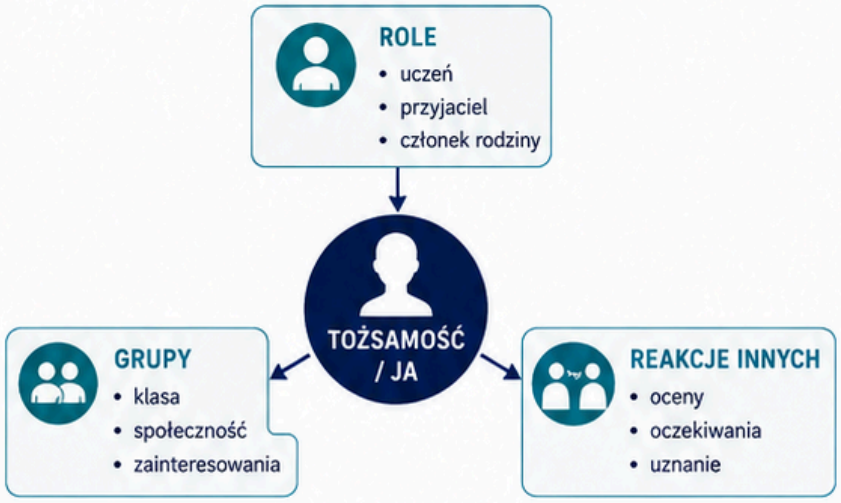

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Pracujemy na postaci fikcyjnej. Analizuj i odpowiadaj w grupach.

ALEKS, 17 LAT

- uczeń
- starszy brat
- zawodnik lokalnej drużyny
- fan muzyki
- wolontariusz

- Jak różne role wpływają na jego zachowanie?
- Które elementy tożsamości mogą się wzmacniać?
- Które mogą wejść w konflikt?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy jesteśmy dokładnie tą samą osobą w każdej sytuacji?
- Czy zmiana grupy może zmienić sposób, w jaki myślimy o sobie?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

TOŻSAMOŚĆ NIE JEST TYLKO ODPOWIEDZIĄ „JAKI JESTEM?", ALE TAKŻE „DO KOGO NALEŻĘ?" I „JAK WIDZĄ MNIE INNI?".

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ rozpoznaje role społeczne
- ☐ łączy tożsamość z przynależnością
- ☐ zauważa możliwość konfliktu ról

TOŻSAMOŚĆ — JAK NIE WCHODZIĆ W ZBYT OSOBISTE OBSZARY?

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie różnicę między rolą społeczną a tożsamością oraz uczy się szanować granice prywatności swoje i innych.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + dyskusja

POZIOM: szkoła średnia

1 ZASADA BEZPIECZNEJ PRACY

Nie wymagaj od uczniów publicznego ujawniania informacji o sobie.

Zawsze oferuj:

„Możesz analizować przykład fikcyjny."

2 KLUCZOWE ROZRÓŻNIENIE

ROLA SPOŁECZNA

Zestaw oczekiwań związanych z określoną pozycją.

TOŻSAMOŚĆ

Szersze rozumienie siebie, własnej przynależności i miejsca w świecie społecznym.

3 PRZYKŁAD — UCZEŃ

- chodzeniem na lekcje
- wykonywaniem zadań
- relacją z nauczycielami

To są elementy roli ucznia. Jego tożsamość jest znacznie szersza niż ta jedna funkcja w szkole.

4 KONFLIKT RÓL

W tym samym czasie uczeń ma ważny egzamin i finał zawodów swojej drużyny.

Jakie dwie role tworzą konflikt?

_____

_____

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Czy inni ludzie mogą przypisywać nam tożsamość, z którą sami się nie utożsamiamy?

6 EXIT TICKET

Wyjaśnij różnicę między rolą społeczną a tożsamością w dwóch zdaniach.

1. _____
2. _____

PAMIĘTAJ O BEZPIECZEŃSTWIE

- Szanuj prywatność swoją i innych.
- Nie dzielimy się informacjami osobistymi.
- Jesteśmy życzliwi i nie oceniamy.
- Każdy ma prawo do swojej opinii.

CZY „INNE” OZNACZA „GORSZE”?

Etnocentryzm i relatywizm kulturowy

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie różnicę między ocenianiem innych praktyk przez pryzmat własnej kultury a próbą zrozumienia ich w kontekście kulturowym.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + dyskusja

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

„To dziwny zwyczaj.”

„Chcę zrozumieć, jakie znaczenie ma ten zwyczaj dla tej społeczności.”

Czym różnią się te dwa sposoby patrzenia?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 10 MIN

ETNOCENTRYZM

Ocenianie innych kultur przede wszystkim według norm i wartości własnej kultury.

RELATYWIZM KULTUROWY

Próba zrozumienia praktyki w kontekście kultury, w której występuje.

ZROZUMIENIE ≠ AUTOMATYCZNA AKCEPTACJA

3 AKTYWNOŚĆ — 15 MIN

Każda grupa otrzymuje jedną neutralną lub fikcyjną praktykę:

- różne sposoby witania się
- zasady spożywania posiłków
- stosunek do punktualności
- sposób organizowania uroczystości rodzinnych

Jaka byłaby szybka ocena etnocentryczna?

Jakie pytanie zadałby badacz próbujący zrozumieć kontekst?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy możemy zrozumieć praktykę, nie zgadzając się z nią?
- Dlaczego badacz powinien uważać na własne założenia kulturowe?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

TO DZIWNE

↓

DZIWNE DLA KOGO?

↓

CO TO ZNACZY W TYM KONTEKŚCIE?

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń rozpoznaje etnocentryzm
- ☐ wyjaśnia relatywizm kulturowy
- ☐ rozumie, że próba zrozumienia nie oznacza automatycznej aprobaty

JAK ROZMAWIAĆ O RÓŻNICACH KULTUROWYCH BEZ UPROSZCZEŃ?

CEL LEKCJI

Uczeń stosuje relatywizm kulturowy jako narzędzie do zrozumienia praktyk społecznych bez popadania w uproszczenia i etnocentryzm.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + dyskusja

POZIOM: szkoła średnia

POTRZEBNE MATERIAŁY: tablica, kartki, przykłady sytuacji kulturowych.

1 NAJWAŻNIEJSZA ZASADA

RELATYWIZM KULTUROWY NIE OZNACZA:	VS	RELATYWIZM KULTUROWY OZNACZA:
„Nie wolno niczego oceniać.”		„Zanim ocenisz, spróbuj zrozumieć znaczenie praktyki w jej kontekście społecznym i kulturowym.”

2 3 KROKI ANALIZY

01 ZATRZYMAJ PIERWSZĄ OCENĘ

Zamiast: „To dziwne.”

→ „Dlaczego wydaje mi się to dziwne?”

02 POZNAJ KONTEKST

Jaką funkcję ma ta praktyka?
Jakie wartości wyraża?
Jak rozumieją ją uczestnicy?

03 DOPIERO POTEM ANALIZUJ

Oddziel: ZROZUMIENIE od OCENY.

3 TYPOWY BŁĄD UCZNIA

„Skoro coś jest częścią kultury, nie wolno tego krytykować.”

Można analizować i oceniać praktyki społeczne. Ważne jest jednak, aby nie robić tego wyłącznie na podstawie przekonania, że własny sposób życia jest jedynym „normalnym”.

4 ĆWICZENIE NA ŻYWO

„U nas robi się to inaczej.”

„Czy ta informacja wystarcza, aby stwierdzić, że jedna praktyka jest lepsza od drugiej?”

5 PYTANIA POGŁĘBIAJĄCE

- Czy możliwe jest całkowite pozbycie się własnej perspektywy kulturowej?
- Jak badacz może ograniczać wpływ własnych uprzedzeń?
- Czy różnice kulturowe zawsze wynikają z różnic narodowych?

6 EXIT TICKET

„Napisz jedną różnicę między etnocentryzmem a relatywizmem kulturowym.”

CZY WSZYSCY ZACZYNAJĄ Z TEGO SAMEGO MIEJSCA?

Nierówności społeczne i dostęp do zasobów

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że nierówności społeczne oznaczają systematyczne różnice w dostępie do zasobów, możliwości, pozycji i wpływu, a nie jedynie różnice między poszczególnymi osobami.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + analiza przypadku

POZIOM: szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

UCZEŃ A

- ma własny pokój
- laptop
- stabilny internet
- rodzice pomagają w nauce
- mieszka blisko szkoły

UCZEŃ B

- dzieli pokój z rodzeństwem
- korzysta z telefonu
- internet bywa niestabilny
- po lekcjach pomaga w pracy rodzinnej
- dojeżdża 70 minut

CZY MAJĄ TAKĄ SAMĄ SZANSĘ WYKONAĆ TO SAMO ZADANIE?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNE

Trwałe różnice w dostępie do zasobów, możliwości, prestiżu, bezpieczeństwa lub wpływu między osobami i grupami społecznymi.

- DOCHÓD
- EDUKACJA
- ZDROWIE
- MIESZKANIE
- CZAS
- KONTAKTY
- WPŁYW

→ RÓŻNE MOŻLIWOŚCI DZIAŁANIA

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Grupy otrzymują cztery profile fikcyjnych osób.

- Jakie zasoby ma ta osoba?
- Jakich zasobów jej brakuje?
- Jak może to wpływać na jej możliwości edukacyjne lub zawodowe?
- Które różnice są indywidualne, a które mają wymiar społeczny?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy równe zasady zawsze prowadzą do równych szans?
- Czy nierówność oznacza, że ktoś nie może odnieść sukcesu?
- Dlaczego pojedynczy przykład sukcesu nie wystarcza do oceny całego społeczeństwa?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

RÓŻNICA

„Dwie osoby mają inne buty."

VS

NIERÓWNOŚĆ SPOŁECZNA

„Jedna grupa systematycznie ma mniejszy dostęp do ważnych zasobów i możliwości."

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń odróżnia różnicę od nierówności
- ☐ rozpoznaje różne rodzaje zasobów
- ☐ potrafi wyjaśnić wpływ warunków społecznych na możliwości jednostki

NIERÓWNOŚĆ ≠ „WSZYSCY MUSZĄ MIEĆ TO SAMO”

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że nierówność społeczna nie polega na tym, że „każdy ma coś innego”, lecz że nie wszyscy mają równy dostęp do ważnych zasobów.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + dyskusja

POZIOM: szkoła średnia

POTRZEBNE MATERIAŁY: tablica, kartki, przykłady sytuacji społecznych.

1 NAJWAŻNIEJSZE ROZRÓŻNIENIE

Uczniowie mogą sprowadzać temat do prostego pytania:
„Dlaczego ludzie mają różne rzeczy?”

Przenieś analizę na poziom:
„Czy pewne grupy mają systematycznie łatwiejszy lub trudniejszy dostęp do ważnych zasobów?”

2 SCHEMAT ANALIZY NIERÓWNOŚCI

1. **JAKI ZASÓB?**
   pieniądze, edukacja, czas, mieszkanie, opieka zdrowotna, kontakty, informacja
2. **KTO MA DO NIEGO WIĘKSZY DOSTĘP?**
3. **CZY RÓŻNICA SIĘ POWTARZA?**
4. **JAKIE MA KONSEKWENCJE?**

3 UWAŻAJ NA DWA UPROSZCZENIA

UPROSZCZENIE 01
„Osoba w trudnej sytuacji nie może osiągnąć sukcesu.”

Nie. Socjologia mówi o prawdopodobieństwach, warunkach i strukturach, nie o absolutnym losie jednostki.

UPROSZCZENIE 02
„Skoro komuś się udało, nierówności nie istnieją.”

Pojedynczy przypadek nie opisuje całego wzorca społecznego.

4 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

„Czy dwie osoby mogą mieć formalnie to samo prawo, ale bardzo różne możliwości jego wykorzystania?”.

5 EXIT TICKET

„Nierówność społeczna staje się widoczna, gdy _____.”

JAK SPOŁECZEŃSTWO TWORZY WARSTWY?

Stratyfikacja, pozycja i dostęp do zasobów

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie stratyfikację społeczną jako hierarchiczny układ pozycji i grup różniących się dostępem do zasobów, prestiżu i wpływu.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + analiza diagramu

POZIOM: szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

PIENIĄDZE | PRESTIŻ | WPŁYW

Czy osoba posiadająca dużo jednego z tych zasobów zawsze posiada również dużo pozostałych?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 10 MIN

STRATYFIKACJA SPOŁECZNA

Uporządkowanie społeczeństwa w warstwy lub pozycje różniące się dostępem do cenionych zasobów i możliwości.

EKONOMICZNA
- dochód
- majątek

SPOŁECZNA
- prestiż
- wykształcenie
- sieci kontaktów

POLITYCZNA
- wpływ
- możliwość podejmowania decyzji

3 AKTYWNOŚĆ — 15 MIN

Poniżej znajdują się profile fikcyjnych osób.

- **A** — wysoko opłacany przedsiębiorca
- **B** — ceniony nauczyciel
- **C** — lokalny polityk
- **D** — pracownik o niskich dochodach, ale silnej pozycji w swojej społeczności

Porównaj ich pozycję w co najmniej trzech wymiarach.

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy pozycja społeczna jest jednowymiarowa?
- Czy wysoki prestiż zawsze oznacza wysoki dochód?
- Czy można zmienić swoją pozycję społeczną?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

STRATYFIKACJA = NIE TYLKO „KTO MA WIĘCEJ PIENIĘDZY", ALE RÓWNIEŻ JAK ROZKŁADAJĄ SIĘ PRESTIŻ, ZASOBY I WPŁYW.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń wyjaśnia stratyfikację
- ☐ rozpoznaje różne wymiary pozycji
- ☐ nie sprowadza hierarchii społecznej wyłącznie do dochodu

JAK ANALIZOWAĆ POZYCJĘ SPOŁECZNĄ?

CEL LEKCJI

Uczeń stosuje narzędzia analizy pozycji społecznej w oparciu o dostęp do zasobów, prestiż i wpływ.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + dyskusja

POZIOM: szkoła średnia

POTRZEBNE MATERIAŁY: tablica, kartki, przykłady sytuacji społecznych.

1 NIE TWÓRZ PROSTEJ LISTY „LEPSZYCH" I „GORSZYCH"

Stratyfikacja opisuje układ dostępu do zasobów, a nie wartość człowieka.

POZYCJA SPOŁECZNA ≠ WARTOŚĆ OSOBY

2 3 OSIE ANALIZY

ZASOBY EKONOMICZNE	PRESTIŻ	WPŁYW
ile środków materialnych ma osoba?	jak jej rola lub zawód są oceniane społecznie?	na ile może wpływać na decyzje innych?

3 MINI PRZYKŁAD

LEKARZ

- wysoki prestiż
- wysokie kwalifikacje
- relatywnie wysoki dochód

To nie oznacza automatycznie większego wpływu politycznego.

4 RUCHLIWOŚĆ SPOŁECZNA

RUCHLIWOŚĆ W GÓRĘ

zmiana pozycji na wyższą

RUCHLIWOŚĆ W DÓŁ

spadek pozycji

Jak edukacja, rynek pracy albo dziedziczenie majątku mogą wpływać na ruchliwość?

5 PYTANIE DLA MOCNEJ KLASY

„Czy społeczeństwo może jednocześnie oferować możliwość awansu i nadal pozostawać silnie nierówne?"

6 EXIT TICKET

„Wymień trzy różne zasoby, które mogą wpływać na pozycję społeczną."

CZY SZKOŁA DAJE WSZYSTKIM TAKIE SAME SZANSE?

Edukacja, zasoby i reprodukcja nierówności

CEL LEKCJI

Uczeń potrafi analizować szkołę jako instytucję, która może jednocześnie poszerzać możliwości jednostek oraz odzwierciedlać istniejące nierówności społeczne.

CZAS: 45 min

TRYB: analiza przypadku + debata

POZIOM: szkoła średnia

POTRZEBNE MATERIAŁY: tablica, kartki, przykłady sytuacji szkolnych.

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

JEŚLI KAŻDY OTRZYMA TO SAMO ZADANIE, CZY WARUNKI SĄ AUTOMATYCZNIE RÓWNE?

Uczeń A:
własny komputer
+ korepetycje
+ spokojne miejsce

Uczeń B:
telefon
+ obowiązki domowe
+ brak spokojnego miejsca

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

EDUKACJA MOŻE:

- zwiększać wiedzę
- otwierać możliwości
- ułatwiać mobilność społeczną

ale może też:

- odzwierciedlać różnice zasobów
- wzmacniać przewagi już posiadane przez część uczniów

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Szkoła wprowadza obowiązkowy duży projekt multimedialny wykonywany w domu.

- Jakich zasobów wymaga zadanie?
- Czy wszyscy uczniowie mają do nich taki sam dostęp?
- Jak można zmienić organizację zadania, nie obniżając wymagań edukacyjnych?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

Teza:
„Szkoła zawsze zmniejsza nierówności społeczne."

Połowa klasy szuka argumentów ZA, druga połowa PRZECIW.

Jakie warunki musiałyby być spełnione, aby edukacja rzeczywiście zwiększała szanse?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

RÓWNE WYMAGANIA NIE ZAWSZE OZNACZAJĄ RÓWNE WARUNKI STARTU.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń dostrzega rolę zasobów
- ☐ analizuje edukację z więcej niż jednej perspektywy
- ☐ odróżnia równość reguł od równości możliwości

EDUKACJA — MIĘDZY SZANSĄ A NIERÓWNOŚCIĄ

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że edukacja może zarówno zmniejszać, jak i utrwalać nierówności, oraz potrafi analizować warunki, od których zależą efekty edukacyjne.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + dyskusja

POZIOM: szkoła średnia

POTRZEBNE MATERIAŁY: tablica, kartki, przykłady sytuacji edukacyjnych.

1 UNIKAJ DWÓCH SKRAJNOŚCI

SKRAJNOŚĆ 01 —
„Szkoła rozwiązuje wszystkie nierówności."

SKRAJNOŚĆ 02 —
„Szkoła niczego nie zmienia."

Szkoła może tworzyć nowe możliwości, ale efekty zależą również od warunków społecznych, zasobów i sposobu organizacji edukacji.

2 PYTANIA DO ANALIZY PRZYPADKU

- Jakiego zasobu wymaga zadanie?
- Czy dostęp do niego jest równy?
- Czy nauczyciel może zmniejszyć barierę?
- Czy zmiana obniża wymagania, czy tylko wyrównuje dostęp?

3 WAŻNE ROZRÓŻNIENIE

RÓWNOŚĆ
— wszyscy otrzymują to samo

WYRÓWNYWANIE SZANS
— warunki są tak organizowane, aby różnice niezwiązane z celem zadania nie decydowały o wyniku

4 MINI PRZYKŁAD

Jeśli celem jest sprawdzenie wiedzy socjologicznej, brak drogiego sprzętu nie powinien być głównym czynnikiem decydującym o ocenie.

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

„Czy wspieranie osoby z gorszymi warunkami startu jest niesprawiedliwym uprzywilejowaniem?"

Nie dawaj gotowej odpowiedzi. Wymagaj argumentacji.

6 EXIT TICKET

„Wyjaśnij różnicę między równymi zasadami a równymi szansami."

MODUŁ 04

PRACA, KAPITALIZM, WŁADZA I POLITYKA

Jak organizujemy produkcję, podejmowanie decyzji i relacje władzy

Praca nie jest wyłącznie sposobem zarabiania pieniędzy.

Rynek nie jest wyłącznie miejscem wymiany.

Władza nie pojawia się wyłącznie w państwie.

Polityka nie zaczyna się dopiero w dniu wyborów.

W tym module uczniowie analizują:

- PRACĘ
- ↓
- RYNEK I KAPITALIZM
- ↓
- ORGANIZACJE
- ↓
- WŁADZĘ
- ↓
- DECYZJE POLITYCZNE

OD CODZIENNEJ PRACY DO STRUKTUR WŁADZY

CZY PRACA TO TYLKO ZARABIANIE PIENIĘDZY?

Praca, role społeczne i znaczenie społeczne

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie pracę jako zjawisko ekonomiczne i społeczne związane z rolami, statusem, relacjami, tożsamością oraz organizacją codziennego życia.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + dyskusja

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Co człowiek może otrzymywać z pracy poza pieniędzmi?

- kontakty
- status
- rutynę
- poczucie sensu
- doświadczenie
- tożsamość
- bezpieczeństwo

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

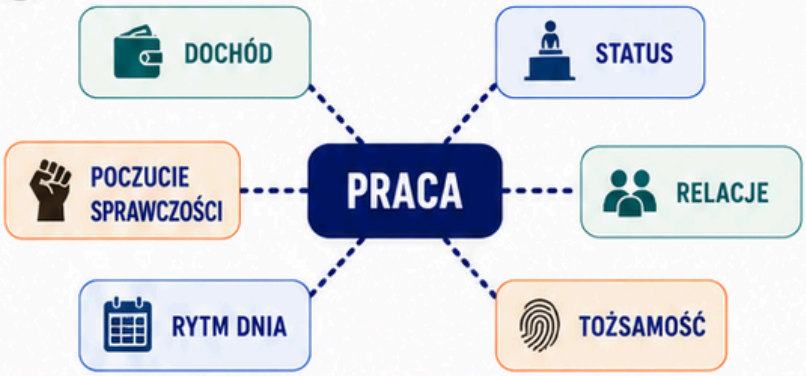

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

pracownik biurowy

freelancer

osoba wykonująca nieodpłatną opiekę nad członkiem rodziny

wolontariusz

Które z tych aktywności uznajemy za pracę i dlaczego?

Czy wynagrodzenie jest jedynym kryterium?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Dlaczego niektóre rodzaje pracy mają większy prestiż niż inne?
- Czy praca nieodpłatna może mieć ogromną wartość społeczną?
- Jak brak pracy może wpływać na coś więcej niż tylko dochód?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

PRACA ORGANIZUJE NIE TYLKO PRODUKCJĘ, ALE TAKŻE CZAS, RELACJE I POZYCJĘ CZŁOWIEKA W SPOŁECZEŃSTWIE.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń widzi społeczne funkcje pracy
- ☐ odróżnia pracę od samego wynagrodzenia
- ☐ analizuje znaczenie statusu i relacji

JAK POSZERZYĆ ROZUMIENIE PRACY?

1 TYPOWA ODPOWIEDŹ

„Praca to coś, za co dostajemy pieniądze."

Odpowiedź nauczyciela (pytanie skłaniające do refleksji):

„Czy rodzic opiekujący się dzieckiem przez cały dzień niczego nie wykonuje tylko dlatego, że nie dostaje pensji?"

2 TRZY POZIOMY ANALIZY

EKONOMICZNY –
Czy czynność przynosi dochód?

SPOŁECZNY –
Jaką funkcję pełni dla innych ludzi?

TOŻSAMOŚCIOWY –
Czy wpływa na to, jak osoba postrzega siebie i jak widzą ją inni?

3 MINI PRZYKŁAD

WOLONTARIUSZ
nie otrzymuje wynagrodzenia
ale:

- wykonuje zadania
- ma określoną rolę
- współpracuje z organizacją
- tworzy wartość społeczną

4 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

„Dlaczego niektóre bardzo potrzebne społecznie zajęcia mają niski prestiż albo niskie wynagrodzenie?"

5 UWAŻAJ

Nie prowadzić dyskusji do prostego wniosku: „wynagrodzenie nie ma znaczenia".

Lepszy wniosek:
Wynagrodzenie jest ważnym wymiarem pracy, ale nie wyczerpuje jej znaczenia społecznego.

6 EXIT TICKET

„Praca ma znaczenie społeczne, ponieważ _____."

JAK DZIAŁA RYNEK?

Kapitalizm, wymiana i interes ekonomiczny

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie podstawowe cechy gospodarki kapitalistycznej i potrafi analizować relacje między własnością prywatną, rynkiem, pracą, konkurencją i zyskiem.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + analiza sytuacji

POZIOM: szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Pytanie:
„Dlaczego dwie firmy sprzedające podobny produkt mogą ustalać różne ceny?"

Zapisywać pomysły uczniów bez oceniania.

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

- KAPITALIZM
- WŁASNOŚĆ PRYWATNA
- PRODUKCJA
- RYNEK
- WYMIANA
- ZYSK I KONKURENCJA

PRACA NAJEMNA
jako ważny element relacji gospodarczych.

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Na rynku działają trzy piekarnie.

PIEKARNIA A
niska cena • prosty produkt

PIEKARNIA B
wyższa cena • lokalne składniki

PIEKARNIA C
szybka dostawa • sprzedaż internetowa

Grupy odpowiadają:

→ Jak każda firma próbuje przyciągnąć klientów? .....

→ Jak konkurencja może wpływać na cenę i jakość? .....

→ Jaką rolę odgrywa zysk? .....

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy konkurencja zawsze jest korzystna dla konsumenta?
- Co może się stać, gdy jedna firma całkowicie dominuje rynek?
- Czy wszystkie potrzeby społeczne łatwo zaspokoić poprzez rynek?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

RYNEK ŁĄCZY SPRZEDAJĄCYCH I KUPUJĄCYCH, ALE JEGO DZIAŁANIE ZALEŻY OD ZASOBÓW, REGUŁ I POZYCJI UCZESTNIKÓW.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń rozpoznaje podstawowe elementy kapitalizmu
- ☐ rozumie rolę konkurencji
- ☐ łączy produkcję, wymianę i zysk

KAPITALIZM – JAK UNIKNĄĆ LEKCJI „ZA” LUB „PRZECIW”?

1 CEL ANALIZY

Nie prowadzić uczniów do gotowej oceny systemu.
Lepsze pytanie: „Jak ten system działa i jakie konsekwencje może tworzyć?”

2 5 ELEMENTÓW DO ROZPOZNANIA

WŁASNOŚĆ	PRACA	RYNEK	ZYSK	KONKURENCJA
Kto posiada zasoby?	Kto wykonuje pracę?	Jak dochodzi do wymiany?	Co motywuje przedsiębiorstwo?	Jak zachowanie jednych uczestników wpływa na innych?

3 UWAŻAJ NA UPROSZCZENIE

„Kapitalizm = bogaci ludzie.” Nie.
Kapitalizm należy analizować jako system organizacji produkcji, własności, pracy i wymiany.

4 MINI PRZYKŁAD

Firma inwestuje w nową technologię.

+ większa wydajność
+ niższy koszt
− mniej miejsc pracy
− większe wymagania wobec pracowników

5

Czy jedna zmiana może jednocześnie przynosić korzyści i koszty?

6 EXIT TICKET

Wymień trzy elementy, które pomagają opisać gospodarkę kapitalistyczną.

BEZROBOCIE — OD OCENY OSOBY DO ANALIZY STRUKTURY

1 TYPOWY SKRÓT MYŚLOWY

„Nie ma pracy, bo się nie stara."

Nie mów od razu, że to nieprawda. Zapytaj: „Jakich informacji potrzebujemy, zanim ocenimy przyczynę?"

2 SPRAWDŹ 4 POZIOMY

- **OSOBA —** kwalifikacje • doświadczenie • decyzje
- **BRANŻA —** czy zatrudnienie rośnie czy spada?
- **REGION —** czy są dostępne miejsca pracy?
- **GOSPODARKA —** czy występuje kryzys lub zmiana technologiczna?

3 SCHEMAT

JEDNA OSOBA — może wskazywać na wiele różnych przyczyn

VS

TYSIĄCE OSÓB — sugerują konieczność analizy szerszych procesów

4 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Czy osoba może podejmować dobre decyzje i mimo to znaleźć się w trudnej sytuacji ekonomicznej?

5 NIE UPRASZCZAJ W DRUGĄ STRONĘ

Nie zastępuj „wszystko zależy od jednostki" przez „jednostka nie ma żadnego wpływu".

Lepszy model:
JEDNOSTKA + WARUNKI SPOŁECZNE + GOSPODARKA

6 EXIT TICKET

Podaj jeden przykład indywidualnej i jeden przykład strukturalnej przyczyny bezrobocia.

GDZIE JEST WŁADZA?

Wpływ, zasoby i możliwość podejmowania decyzji

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie władzę jako zdolność wpływania na zachowanie, decyzje lub możliwości innych osób i dostrzega ją również poza formalnymi instytucjami politycznymi.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy

POZIOM: szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Kto ma władzę w szkole?

- dyrektor
- nauczyciel

.....

Czy popularny uczeń może wpływać na zachowanie innych, mimo że nie ma formalnego stanowiska?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

WŁADZA — Możliwość wpływania na działania, decyzje lub zachowania innych ludzi.

FORMALNA

- stanowisko
- prawo
- regulamin

NIEFORMALNA

- prestiż
- informacja
- popularność
- kontakty
- autorytet

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Przeanalizujcie poniższe konteksty:

szkoła | grupa znajomych | firma | media społecznościowe

- Kto może mieć wpływ? .....
- Z czego ten wpływ wynika? .....
- Czy jest formalny czy nieformalny? .....
- Kto ma mniej możliwości wpływania? .....

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy władza zawsze wymaga przymusu? .....
- Czy posiadanie informacji może być źródłem władzy? .....
- Czy osoba bez formalnego stanowiska może mieć więcej wpływu niż osoba, która je posiada?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

WŁADZA NIE ZAWSZE MA BIURKO, TYTUŁ I MUNDUR. CZASEM DZIAŁA POPRZEZ INFORMACJĘ, PRESTIŻ I RELACJE.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ rozpoznaje władzę formalną
- ☐ rozpoznaje władzę nieformalną
- ☐ wskazuje źródła wpływu

WŁADZA ≠ TYLKO POLITYKA

1 ROZSZERZ PERSPEKTYWĘ

Uczniowie mogą automatycznie łączyć władzę z: rządem, prezydentem, policją.

- Kto ustala zasady w grupie?
- Kto decyduje, co jest „modne”?
- Kto posiada ważne informacje?
- Czyją opinię inni biorą pod uwagę?

2 5 ŹRÓDEŁ WPŁYWU

- STANOWISKO
- WIEDZA
- PIENIĄDZE
- PRESTIŻ
- RELACJE

3 MINI PRZYKŁAD

W grupie projektowej jedna osoba nie jest liderem formalnym. Ale: wszyscy pytają ją o zdanie, ma największą wiedzę, potrafi przekonać innych.

Czy ma władzę?

4 WAŻNE

Nie ucz: WŁADZA = ZŁO.

Władza jest relacją społeczną.

Może być wykorzystywana do: koordynacji, organizacji, ochrony, ale także: dominacji, wykluczenia, kontroli.

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Czy możliwe jest społeczeństwo całkowicie pozbawione relacji władzy?

6 EXIT TICKET

Podaj jeden przykład władzy formalnej i jeden nieformalnej.

KTO DECYDUJE O TYM, CO DOTYCZY WSZYSTKICH?

Polityka jako proces podejmowania decyzji zbiorowych

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie politykę szerzej niż jako działalność partii i wybory — jako proces podejmowania decyzji dotyczących wspólnoty, podziału zasobów i rozwiązywania konfliktów interesów.

CZAS: 45 min

TRYB: symulacja + dyskusja

POZIOM: szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Szkoła otrzymuje dodatkowe 100 000 zł. Można sfinansować tylko dwa projekty: nowa sala komputerowa, boisko, biblioteka, strefa odpoczynku.

KTO POWINIEN ZDECYDOWAĆ?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

OGRANICZONE ZASOBY
↓
RÓŻNE POTRZEBY
↓
RÓŻNE INTERESY
↓
DECYZJA
↓
KONSEKWENCJE DLA WSPÓLNOTY

POLITYKA — Dotyczy sposobu podejmowania zbiorowych decyzji, rozdzielania zasobów i rozwiązywania konfliktów dotyczących wspólnoty.

3 AKTYWNOŚĆ — 20 MIN

Klasa dzieli się na cztery grupy interesariuszy. Każda grupa otrzymuje inne priorytety i przygotowuje:

UCZNIOWIE | NAUCZYCIELE | DYREKCJA | RODZICE

- 2 argumenty
- 1 kompromis
- 1 rzecz, z której są gotowi zrezygnować

Następnie grupy prowadzą **mini-negocjację.**

4 DYSKUSJA — 7 MIN

- Czy większość zawsze powinna decydować?
- Jak chronić interes grupy mniejszościowej?
- Czy kompromis oznacza porażkę?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

POLITYKA POJAWIA SIĘ TAM, GDZIE TRZEBA PODEJMOWAĆ WSPÓLNE DECYZJE W WARUNKACH RÓŻNYCH INTERESÓW.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń rozpoznaje konflikt interesów
- ☐ argumentuje decyzję
- ☐ rozumie znaczenie negocjacji i kompromisu

JAK POPROWADZIĆ SYMULACJĘ DECYZJI?

1 PRZED LEKCJĄ

Nie pozwól, aby aktywność zamieniła się tylko w głosowanie.

Celem jest pokazanie:

INTERES → ARGUMENT → NEGOCJACJA → DECYZJA

2 ZASADA SYMULACJI

Każda grupa musi ddpowiedzieć na pięć pytań:

1. Czego chcemy?
2. Dlaczego tego chcemy?
3. Kto skorzysta?
4. Kto może stracić?
5. Na jaki kompromis możemy się zgodzić?

3

JEŚLI UCZNIOWIE MÓWIĄ:
„Po prostu zagłosujmy."

PYTANIE NAUCZYCIELA:
Czy przed głosowaniem powinniśmy poznać argumenty wszystkich grup?

4 PO DECYZJI

1. Kto zyskał?
2. Kto nie dostał tego, czego chciał?
3. Czy procedura była sprawiedliwa?
4. Czy przegrana grupa nadal powinna uznać decyzję?

5 ROZSZERZENIE

- Do podjęcia decyzji potrzeba **2/3** głosów.
- Jak zmienia to zachowanie grup?

Celem jest uświadomienie uczniom, że procedury także kształtują wyniki polityczne.

6 EXIT TICKET

Dlaczego polityka nie kończy się na samym głosowaniu?

KTO DECYDUJE, O CZYM MÓWIMY?

Media, selekcja informacji i wpływ społeczny

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie, że media nie tylko przekazują informacje, ale również dokonują selekcji tematów i mogą wpływać na to, jakie problemy społeczne uznajemy za ważne.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + analiza wiadomości

POZIOM: szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

W mieście wydarzyło się tego samego dnia 50 różnych rzeczy. Portal informacyjny pokazuje tylko 8.

KTO WYBRAŁ TE 8?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

WYDARZENIA → SELEKCJA → NAGŁÓWEK → PUBLIKACJA → UWAGA ODBIORCÓW

Media nie pokazują całej rzeczywistości jednocześnie. Wybierają, co przedstawić i w jaki sposób to uporządkować.

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Miasto zamyka część centrum dla samochodów.

A Nowa strefa ma poprawić bezpieczeństwo pieszych

B Kierowcy stracą dostęp do centrum miasta

C Największa zmiana organizacji ruchu od 20 lat

- Co podkreśla każdy nagłówek? .....
- Jakiego obrazu sytuacji może nabrać odbiorca? .....
- Czy któryś nagłówek musi być fałszywy, aby wpływać na odbiór? .....

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy wybór tematu jest formą wpływu? .....
- Jak media społecznościowe zmieniły sposób selekcji informacji? .....
- Co może decydować o tym, co widzimy w swoim feedzie? .....

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

WPŁYW NA INFORMACJĘ MOŻE OZNACZAĆ WPŁYW NA TO, CO SPOŁECZEŃSTWO UZNAJE ZA WAŻNE.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń dostrzega selekcję informacji
- ☐ analizuje sposób przedstawienia wydarzenia
- ☐ odróżnia wpływ od prostego kłamstwa

MEDIA – JAK UCZYĆ ANALIZY BEZ WPADANIA W „WSZYSTKO JEST MANIPULACJĄ”?

1 KLUCZOWA ZASADA

Nie ucz: „Media zawsze kłamią.”
To zastępuje analizę cynizmem.

Uczymy:
Każdy przekaz wymaga wyboru informacji, kolejności, języka i kontekstu.
Te wybory można analizować.

2 5 PYTAŃ DO KAŻDEGO PRZEKAZU

1. KTO MÓWI?
2. CO ZOSTAŁO WYBRANE?
3. CO ZOSTAŁO POMINIĘTE?
4. JAKIM JĘZYKIEM OPISANO TEMAT?
5. JAKIE ŹRÓDŁA POTWIERDZAJĄ INFORMACJĘ?

3 WAŻNE ROZRÓŻNIENIE

FAKT – możliwy do sprawdzenia

OPINIA – ocena lub interpretacja

RAMOWANIE – sposób przedstawienia i uporządkowania informacji

4 MINI ĆWICZENIE

„Tylko 40% uczniów poparło zmianę.”

VS.

„Aż 40% uczniów poparło zmianę.”

Czy liczba się zmieniła? — Nie.

Czy zmienił się sposób jej przedstawienia? — Tak.

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Czy możemy wpływać na odbiorcę, nie podając żadnej fałszywej informacji?

6 EXIT TICKET

Napisz jedno pytanie, które warto zadać przed udostępnieniem informacji w mediach społecznościowych.

MODUŁ 05

OBYWATELSTWO, DEMOKRACJA I SPOŁECZEŃSTWO

Jak uczestniczymy we wspólnocie, podejmujemy decyzje i wpływamy na zmianę społeczną

Obywatelstwo to więcej niż formalny status.
Demokracja to więcej niż wybory.
Społeczeństwo obywatelskie to więcej niż działalność polityków.

Na co dzień ludzie:

- korzystają z praw
- realizują obowiązki
- wyrażają opinie
- organizują się
- uczestniczą w decyzjach
- próbują zmieniać otaczającą ich rzeczywistość

OBYWATEL

↓

PRAWA + OBOWIĄZKI

↓

UCZESTNICTWO

↓

DEBATA I DECYZJE

↓

DZIAŁANIE ZBIOROWE

↓

ZMIANA SPOŁECZNA

OD „ CO PAŃSTWO ROBI DLA MNIE?”
DO „JAK JA UCZESTNICZĘ WE WSPÓLNOCIE?”

CO TO ZNACZY BYĆ OBYWATELEM?

Prawa, obowiązki i uczestnictwo we wspólnocie

CZAS: 45 min | **TRYB:** pary + grupy + dyskusja | **POZIOM:** szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Na tablicy pokaż: **OBYWATEL = ?**

Poproś uczniów o trzy skojarzenia.

dowód osobisty | wybory | państwo | prawo | obowiązki

Czy osoba, która nigdy nie głosuje, nie interesuje się wspólnotą i nie uczestniczy w żadnym działaniu społecznym, nadal jest obywatelem?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

STATUS
formalna przynależność do państwa

→

PRAWA I OBOWIĄZKI
- ochrona prawna
- możliwość udziału politycznego
- obowiązki wynikające z prawa

→

UCZESTNICTWO
- głosowanie
- debata
- działalność społeczna
- inicjatywy lokalne
- organizacje

OBYWATELSTWO = STATUS + PRAWA + OBOWIĄZKI + UCZESTNICTWO

3 AKTYWNOŚĆ GŁÓWNA — 17 MIN

Przyporządkuj poniższe działania do kategorii: **PRAWO, OBOWIĄZEK, FORMA UCZESTNICTWA.**

- udział w wyborach
- przestrzeganie prawa
- udział w konsultacjach lokalnych
- podpisanie petycji
- wolontariat w lokalnej inicjatywie
- płacenie podatków zgodnie z prawem
- udział w samorządzie uczniowskim

Może należeć do więcej niż jednej kategorii.

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy dobry obywatel musi zgadzać się z władzami?
- Czy krytyka państwa może być formą obywatelskiego zaangażowania?
- Czy obywatelstwo istnieje tylko w dniu wyborów?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

OBYWATEL NIE JEST TYLKO ODBIORCĄ DECYZJI. MOŻE BYĆ UCZESTNIKIEM ŻYCIA PUBLICZNEGO.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń rozróżnia status, prawa i obowiązki
- ☐ podaje przykłady uczestnictwa obywatelskiego
- ☐ rozumie relację jednostka–państwo–wspólnota

OBYWATELSTWO – NIE TYLKO PASZPORT I WYBORY

1 TYPOWE UPROSZCZENIE

„Obywatel to ktoś, kto ma obywatelstwo danego państwa."

Formalnie jest to ważny element. W analizie socjologicznej warto dodać pytanie: „Jak jednostka funkcjonuje jako członek wspólnoty politycznej?"

2 TRZY PYTANIA KLUCZOWE

CO MI WOLNO?
→ prawa

CO MUSZĘ?
→ obowiązki

CO MOGĘ ZROBIĆ, ABY WPŁYNĄĆ NA WSPÓLNOTĘ?
→ uczestnictwo

3 WAŻNE ROZRÓŻNIENIE

POSŁUSZEŃSTWO –
„Zgadzam się z każdą decyzją."

VS.

POSTAWA OBYWATELSKA –
„Interesuję się decyzjami, korzystam z praw, respektuję zasady i mogę wyrażać krytyczne stanowisko."

4 MINI PRZYKŁAD

Miasto planuje likwidację lokalnego parku.

- mieszkaniec: czyta projekt
- uczestniczy w konsultacji
- zbiera podpisy
- przedstawia argumenty

Czy musi być politykiem, aby uczestniczyć w życiu publicznym?

5 PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Czy prawa obywatelskie mogą skutecznie działać, jeśli ludzie nie wiedzą, że je posiadają?

6 EXIT TICKET

Aktywne obywatelstwo może oznaczać _____, ponieważ _____.

CZY DEMOKRACJA TO TYLKO GŁOSOWANIE?

Większość, prawa, procedury i uczestnictwo

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie demokrację jako system oparty nie tylko na podejmowaniu decyzji większością głosów, lecz również na regułach, prawach, pluralizmie, odpowiedzialności i możliwościach uczestnictwa obywateli.

CZAS: 45 min

TRYB: symulacja + debata

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

W klasie 21 osób głosuje, że jedna konkretna osoba nigdy nie może zabierać głosu podczas dyskusji.
20 osób jest za.
1 osoba przeciw.

WIĘKSZOŚĆ ZDECYDOWAŁA. CZY TO AUTOMATYCZNIE DEMOKRATYCZNE?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Szkoła chce ustalić nowe zasady korzystania z telefonów.

ZADANIE: W grupach odpowiedzcie na pytania i przygotujcie krótkie propozycje rozwiązań.

- kto może przedstawić propozycję?
- kto może zabrać głos?
- jak podejmowana jest decyzja?
- jak chronione są osoby, które się nie zgadzają?
- czy decyzję można później zmienić?

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy większość powinna mieć nieograniczoną władzę?
- Dlaczego demokracja potrzebuje procedur?
- Czy możliwość krytykowania decyzji jest zagrożeniem dla demokracji czy jej elementem?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

DEMOKRACJA ≠ „50% + 1 MOŻE WSZYSTKO"

Demokracja wymaga również:
PRAW + REGUŁ + UCZESTNICTWA + ODPOWIEDZIALNOŚCI

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń nie sprowadza demokracji do głosowania
- ☐ rozumie znaczenie praw i procedur
- ☐ dostrzega problem ochrony mniejszości

DEMOKRACJA – WIĘCEJ NIŻ ZASADA WIĘKSZOŚCI

TYPOWY BŁĄD

„Demokratyczne jest wszystko, co przegłosowała większość."

PYTANIE KLUCZOWE

Czy większość mogłaby demokratycznie odebrać wszystkim pozostałym możliwość głosowania w przyszłości?

Ta sprzeczność pomaga klasie dostrzec potrzebę limitów i reguł.

5 FILARÓW ANALIZY

UCZESTNICTWO
Czy ludzie mogą brać udział?

INFORMACJA
Czy wiedzą, czego dotyczy decyzja?

DEBATA
Czy mogą przedstawiać argumenty?

REGUŁY
Czy procedura jest znana?

PRAWA
Czy istnieją granice tego, co większość może zrobić?

SYMULACJA ALTERNATYWNA

RUNDA 01
bez dyskusji, tylko głosowanie

VS.

RUNDA 02
2 minuty argumentów każdej strony + możliwość poprawienia propozycji

Czy jakość decyzji się zmieniła?

WAŻNE

Nie przedstawiaj demokracji jako gwarancji decyzji doskonałych. Lepiej pokazać, że demokracja tworzy procedury pozwalające uczestniczyć, kontrolować władzę, wyrażać różnice i korygować decyzje.

EXIT TICKET

Dlaczego demokracja potrzebuje czegoś więcej niż samej większości?

CO DZIEJE SIĘ MIĘDZY JEDNOSTKĄ A PAŃSTWEM?

Organizacje, inicjatywy i społeczeństwo obywatelskie

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie pojęcie społeczeństwa obywatelskiego i potrafi wskazać sposoby, w jakie ludzie dobrowolnie organizują się wokół wspólnych problemów, potrzeb i celów.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy projektowe

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Państwo nie organizuje lokalnej zbiórki żywności. Firma jej nie organizuje. Mieszkańcy tworzą stowarzyszenie i robią to sami.

CO WŁAŚCIWIE POWSTAŁO?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE — Sfera dobrowolnej aktywności obywateli, organizacji i grup działających pomiędzy życiem prywatnym, rynkiem i państwem.

- stowarzyszenia
- fundacje
- inicjatywy lokalne
- wolontariat
- grupy sąsiedzkie
- organizacje społeczne

3 AKTYWNOŚĆ GŁÓWNA — 20 MIN

PROBLEM: W okolicy brakuje bezpiecznego miejsca do nauki po lekcjach.

NAZWA	
PROBLEM	
CEL	
KTO MOŻE SIĘ ZAANGAŻOWAĆ?	
CO ROBIMY?	
Z KIM MUSIMY WSPÓŁPRACOWAĆ?	
JAK SPRAWDZIMY EFEKT?	

4 DYSKUSJA — 7 MIN

- Dlaczego ludzie tworzą organizacje zamiast działać wyłącznie indywidualnie?
- Czy społeczeństwo obywatelskie powinno zastępować państwo?
- Jak współpraca zwiększa możliwość wpływu?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

PROBLEM + WSPÓLNY CEL + ORGANIZACJA + DZIAŁANIE = WIĘKSZA ZDOLNOŚĆ WPŁYWU

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń wyjaśnia społeczeństwo obywatelskie
- ☐ rozpoznaje dobrowolne formy organizacji
- ☐ projektuje prostą inicjatywę społeczną

SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE – OD PROBLEMU DO DZIAŁANIA

NIE SPROWADZAJ TEMATU DO LISTY ORGANIZACJI

Uczeń nie powinien tylko zapamiętać:
fundacja • stowarzyszenie • wolontariat

Pokaż mechanizm:

PYTANIA DO PROJEKTU

- Czy problem jest konkretny?
- Czy działanie odpowiada na problem?
- Kto będzie uczestniczył?
- Kto podejmie decyzje?
- Skąd będą pochodziły zasoby?

TYPOWY BŁĄD

„Społeczeństwo obywatelskie = pomaganie innym."

Pomoc i wolontariat są ważne, ale pojęcie jest szersze. Może obejmować działania związane ze środowiskiem, edukacją, kulturą, prawami mieszkańców, sportem i problemami lokalnymi.

WAŻNE PYTANIE

Czy organizacja pozarządowa może krytykować działania państwa i nadal współpracować z instytucjami publicznymi?

Tak — te relacje nie muszą być czysto opozycyjne.

EXIT TICKET

Dlaczego wspólne działanie może dawać jednostce większy wpływ niż działanie samotne?

JAK LUDZIE RAZEM ZMIENIAJĄ SPOŁECZEŃSTWO?

Ruchy społeczne, mobilizacja i zmiana

CEL LEKCJI

Uczeń rozumie ruch społeczny jako formę zbiorowego działania ludzi dążących do zmiany społecznej albo obrony istniejącego porządku i potrafi wskazać podstawowe elementy mobilizacji społecznej.

CZAS: 45 min

TRYB: grupy + analiza modelu

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

Czy jedna osoba może rozpocząć zmianę społeczną?

Co musi się wydarzyć, aby z pojedynczej opinii powstało działanie tysięcy ludzi?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

- PROBLEM
- WSPÓLNA INTERPRETACJA
- LUDZIE
- ORGANIZACJA
- MOBILIZACJA
- DZIAŁANIE
- PRESJA NA ZMIANĘ

RUCH SPOŁECZNY — Zbiorowe, względnie trwałe działanie ludzi dążących do zmiany społecznej lub jej powstrzymania.

3 AKTYWNOŚĆ — 17 MIN

Wasz ruch społeczny: **WIĘCEJ ZIELENI W MIEŚCIE**

Problem: coraz mniej drzew i terenów zielonych.

Każda grupa opracowuje poniższe elementy swojego ruchu.

1. CEL	2. HASŁO	3. GRUPĘ ODBIORCÓW	4. 3 FORMY DZIAŁANIA	5. SPOSÓB MOBILIZACJI	6. MIARĘ SUKCESU
Jaki efekt chcemy osiągnąć?	Krótkie, chwytliwe hasło ruchu.	Kto jest naszym odbiorcą?	Wybierzcie trzy formy.	Jak zaangażujemy ludzi?	Jak sprawdzimy, że osiągnęliśmy cel?
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....

MOŻLIWE FORMY DZIAŁANIA (wybierzcie trzy):

petycja | kampania informacyjna | spotkanie mieszkańców | demonstracja pokojowa | kontakt z władzami | akcja społeczna

4 DYSKUSJA — 10 MIN

- Czy każdy protest jest ruchem społecznym?
- Dlaczego ruch potrzebuje wspólnego celu?
- Czy media mogą przyspieszyć mobilizację?
- Co może sprawić, że ruch zaniknie?

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

NIE KAŻDE NIEZADOWOLENIE STAJE SIĘ RUCHEM. POTRZEBNA JEST MOBILIZACJA I DZIAŁANIE ZBIOROWE.

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń definiuje ruch społeczny
- ☐ rozpoznaje mobilizację
- ☐ odróżnia pojedynczy protest od trwalszego działania zbiorowego

RUCH SPOŁECZNY – NIE TYLKO TŁUM NA ULICY

TYPOWE SKOJARZENIE

PROTEST –
konkretne działanie
- może trwać kilka godzin

VS

RUCH SPOŁECZNY –
- szersza mobilizacja
- wspólny cel
- uczestnicy
- organizacja
- różne formy działania
- trwanie w czasie

5 ELEMENTÓW DO ODNALEZIENIA

1. **PROBLEM –** Co uczestnicy chcą zmienić?
2. **CEL –** Do czego dążą?
3. **UCZESTNICY –** Kto się mobilizuje?
4. **REPERTUAR DZIAŁAŃ –** Co robią?
5. **CIĄGŁOŚĆ –** Czy działanie trwa dłużej niż pojedyncze wydarzenie?

WAŻNA UWAGA
Ruch społeczny nie musi zawsze dążyć do wprowadzenia czegoś nowego.
Niektóre ruchy mobilizują się, aby powstrzymać zmianę lub bronić istniejących rozwiązań.

PYTANIE POGŁĘBIAJĄCE

Czy ruch może odnieść częściowy sukces, nawet jeśli nie osiągnie swojego głównego celu?

Możliwe efekty:

- większa świadomość
- zmiana debaty
- nowe organizacje
- zmiana zachowań
- częściowa reforma

EXIT TICKET

Wyjaśnij, dlaczego pojedyncza demonstracja nie musi jeszcze oznaczać istnienia ruchu społecznego.

JAK SOCJOLOG PATRZY NA PROBLEM SPOŁECZNY?

Lekcja finałowa — od obserwacji do świadomego działania

Ta lekcja kończy cały cykl 30 scenariuszy. Uczeń obserwuje, analizuje, używa pojęć socjologicznych, identyfikuje aktorów i proponuje uzasadnione działanie.

CEL LEKCJI

Uczeń potrafi przeprowadzić prostą analizę problemu społecznego, oddzielić opinię od diagnozy, wskazać możliwe przyczyny i interesariuszy oraz zaproponować realistyczne działanie.

CZAS: 45–60 min

TRYB: grupy projektowe

POZIOM: szkoła średnia

1 ROZGRZEWKA — 5 MIN

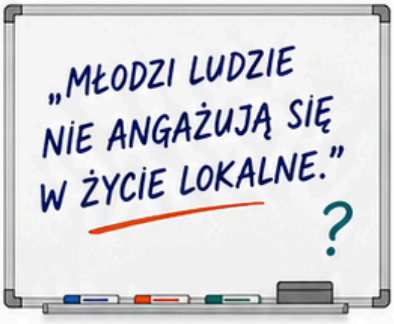

- Czy to fakt, opinia czy hipoteza?
- Jak moglibyśmy to sprawdzić?

2 MINI WYJAŚNIENIE — 8 MIN

- 01 — OBSERWUJ — Co się dzieje?
- 02 — ZBIERZ INFORMACJE — Skąd to wiemy?
- 03 — UŻYJ POJĘĆ — Jak socjologia pomaga to wyjaśnić?
- 04 — ZNAJDŹ AKTORÓW — Kogo dotyczy problem?
- 05 — ANALIZUJ INTERESY I ZASOBY — Kto może działać?
- 06 — ZAPROPONUJ ROZWIĄZANIE — Co można realistycznie zrobić?

3 AKTYWNOŚĆ GŁÓWNA — 22 MIN

Każda grupa wybiera jeden z fikcyjnych problemów:

- małe uczestnictwo młodzieży w wydarzeniach lokalnych
- konflikt wokół korzystania z przestrzeni publicznej
- nierówny dostęp uczniów do zajęć dodatkowych
- duża ilość dezinformacji w szkolnych mediach społecznościowych
- brak integracji między różnymi grupami uczniów

1. PROBLEM — Co dokładnie obserwujemy?	
2. DOWODY — Jakich danych potrzebujemy?	
3. POJĘCIA SOCJOLOGICZNE — Jakie 2–3 pojęcia pomagają analizować sytuację?	
4. AKTORZY — Kto jest zaangażowany?	
5. INTERESY — Czego chcą różne strony?	
6. DZIAŁANIE — Co można zrobić?	
7. OCENA — Po czym poznamy, że sytuacja się poprawiła?	

4 PREZENTACJA — 10 MIN

Każda grupa ma 60 sekund:

PROBLEM → ANALIZA → ROZWIĄZANIE

MAPA DECYZJI — WSPÓLNIE ROZUMIEMY, LEPIEJ DZIAŁAMY

- OBSERWUJEMY ZJAWISKO
- ROZMAWIAMY I DIALOGUJEMY
- ZBIERAMY DANE
- PLANUJEMY DZIAŁANIA
- PROBLEM LOKALNY
- ROZUMIEMY GRUPY SPOŁECZNE

5 PODSUMOWANIE — 5 MIN

SOCJOLOGIA NIE KOŃCZY SIĘ NA DEFINICJI.

- ZOBACZ
- ZAPYTAJ
- SPRAWDŹ
- WYJAŚNIJ
- PORÓWNAJ
- DZIAŁAJ ŚWIADOMIE

SPRAWDŹ ZROZUMIENIE

- ☐ uczeń nie traktuje opinii jako automatycznego faktu
- ☐ wykorzystuje pojęcia socjologiczne w analizie
- ☐ identyfikuje aktorów i interesy
- ☐ proponuje rozwiązanie związane z diagnozą
- ☐ potrafi uzasadnić własne stanowisko